

PATVIRTINTA
Klaipėdos lopšelio-darželio „Želmenėlis“
direktoriaus 2018 m. gegužės 24 d.
Įsakymu Nr. V- 29

PRITARTA
Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos
Ugdymo ir kultūros departamento
Švietimo skyriaus vedėjo 2018 m. gegužės 23 d.
Įsakymu Nr. ŠV1-295

KLAIPĖDOS LOPŠELIO-DARŽELIO „ŽELMENĖLIS“ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Klaipėdos lopšelis-darželis „Želmenėlis“ (toliau – lopšelis-darželis „Želmenėlis“) yra neformaliojo švietimo mokykla, savivaldybės institucija, priskiriama ikimokyklinio ugdymo mokyklų tipui. Adresas: Baltijos pr. 77, 94122 Klaipėda, Lietuvos Respublika, telefonas (8 46) 34 57 31, faksas (8 46) 34 00 78, elektroninio pašto adresas darzeliszelmenelis@gmail.com, interneto svetainės adresas <http://www.zelmenelisklaipeda.lt>.

2. Vaikai ir jų poreikiai. Lopšelio-darželio „Želmenėlis“ siekis – ugdyti vaiko poreikį lavintis visą gyvenimą, diegti sveiką gyvenimo būdą nuo mažens bei ugdyti piliečius, galinčius produktyviai gyventi ir dirbti dinamiškoje visuomenėje. Lopšelio-darželio „Želmenėlis“ ikimokyklinio ugdymo programos (toliau – ikimokyklinio ugdymo programa) turinys orientuotas į darnų asmenybės vystymąsi, tai skatina pedagogus humanizuoti, diferencijuoti, individualizuoti ugdymą, kūrybiškai integruoti sveikos gyvensenos idėjas, gerbiant vaiko pasirinkimą, tenkinant pagrindinius (saugumo, meilės ir priklausomybės, pažinimo, žaidimo, bendravimo, savigarbos, saviraiškos) ir specialiuosius ugdymosi (gabių, atotolio bei socialinės atskirties šeimose augančių) vaikų poreikius.

3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas įgyvendinti ikimokyklinio ugdymo programą. Lopšelio-darželio „Želmenėlis“ mokytojai kompetentingi, aukštos kvalifikacijos, nuolat besimokantys, reflektuojantys savo veiklą ir pasirenkę kaitai, savo darbe vadovaujasi demokratišku darbo stiliumi, taikantys modernias ugdymo technologijas ir metodus. Mokymasis – centrinė įstaigos kultūros vertybė. Įstaigoje sukurtos palankios sąlygos mokytis ir tobulėti, skleisti gerąją darbo patirtį. Produktivi sveikos gyvensenos, projektų rengimo, renginių organizavimo kūrybinių darbo grupių veikla pozityviai įtakoja įstaigos organizacijos ir ugdymo turinio kaitą.

4. Švietimo teikėjo savitumas. Lopšelis-darželis „Želmenėlis“ yra bendro tipo ikimokyklinio ugdymo mokykla, teikianti ankstyvojo, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugas vaikams nuo 2 m. iki mokyklos. Iš to paties amžiaus vaikų komplektuojamos bendrojo tipo grupės, į kurias integruojami specialiujų ugdymosi poreikių vaikai. Įstaigoje sudarytos sąlygos ugdytis kitataučių, socialinės atskirties bei atotolio šeimose augantiems vaikams. Įstaiga pasirinkusi 10,5 val. ir 12 val. ugdymo modulius, 5 dienų darbo savaitę. Teikiama specialiojo pedagogo (logopedo) pagalba. Ugdymas grupėje vyksta kaip vientisas procesas, jis neskaidomas į atskiras sritis (atskirus dalykus), integruojamos įstaigoje patvirtintos neformaliojo vaikų švietimo programos (fizinio aktyvumo, sveikos gyvensenos ir kt.). Ugdomosios veiklos prioritetai yra sveikos gyvensenos ugdymas bei tautos tradicijų puoselėjimas. Įstaigos bendruomenė dalyvauja Lietuvos sveikatą stiprinančių mokyklų tinklo projekte „Sveika mokykla“ ir įgyvendina sveikatos stiprinimo programą „Sveikos gyvensenos kultūra nuo mažens“.

5. Regiono savitumas. Tenkinant poreikį pažinti artimiausią aplinką, siekiama padėti vaikams susipažinti su mikrorajono aplinka: Klaipėdos lopšeliais-darželiais „Šermukšnėlė“, „Žuvėdra“, „Čiauškutė“, Regos ugdymo centru, Martyno Mažvydo progimnazija. Ugdant meilę gimtajam miestui, sudaromos galimybės pažinti Klaipėdą – trečią pagal dydį Lietuvos miestą, svarbų Vakarų Lietuvos kultūros ir jūrų transporto centrą, grožėtis nepakartojamu senamiesčiu, Smiltynės pušynais, lankytis Jūrų muziejuje ir Delfinariume, Kristijono Donelaičio, Lietuvininkų bei Atgimimo aikštėse. Formuojant gimtojo miesto sampratą, siekiama padėti vaikams susipažinti su Vakarų Lietuvos kultūrą menančiais miesto akcentais ir šventiniais renginiais: Dramos ir Muzikiniu teatrais, Laikrodžio ir Mažosios Lietuvos muziejais, miesto simboliu tapusiu burlaiviu Meridianu, tradicine Jūros švente.

6. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai. Institucinio ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumas. Vaikų sveikatos palaikymas ir stiprinimas, socialinis, psichologinis saugumas, visų vaiko galių puoselėjimas užtikrinant asmenybės brandą ir socializacijos sėkmę. Įstaiga atlieka kompetentingo pagalbininko šeimai vaidmenį. Taikant įvairias darbo su šeima bendravimo ir bendradarbiavimo formas, siekiama geriau pažinti ugdytinių šeimas, puoselėjamas tradicijas ir kultūrinės vertybes, atliepti tėvų lūkesčius ir poreikius, numatyti vaiko darnaus vystymosi sąlygas. Lopšelio-darželio „Želmenėlis“ pedagogai ir specialistai siekia teikti savalaikę pagalbą šeimai, šviesti tėvus plėtojant Šeimos sveikatos centro veiklą, informuoti apie įstaigą, jos veiklą bei teikiamų paslaugų prieinamumą, įvairovę internetinėje erdvėje, įstaigos leidiniuose.

7. Požiūris į vaiką ir jo ugdymą. Ikimokyklinio ugdymo programos turinio pagrindą sudaro humanistinė filosofija akcentuojanti vaiko visapusišką ir harmoningą vystymąsi, paremtą laisvės, kilnumo, pakantumo, lygybės ir solidarumo dvasia, pasirengimą savarankiškam gyvenimui visuomenėje, sveikatos puoselėjimo, saviraiškos ir savirealizacijos galimybių ugdymo(si) procese svarbą bei nuolatinį ugdymo turinio atsinaujinimą.

8. Ikimokyklinio ugdymo programa parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627 patvirtintu Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašu (LR švietimo ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymo Nr. V-1009 redakcija) bei kitais teisiniais dokumentais, reglamentuojančiais ikimokyklinio ugdymo(si) veiklą. Ikimokyklinio ugdymo programa atnaujinama pagal poreikį.

II SKYRIUS

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

9. Sveikatingumo. Vaiko fizinės, psichinės ir socialinės darnos laidavimas, ugdant elgesį ir vertybes, kurios sudarytų sveikos ir saugios gyvensenos pamatus.

10. Individualizavimo ir diferencijavimo. Atsižvelgiama į vaikų grupės ar į konkretaus vaiko patirtį, socialinę kultūrinę aplinką, jo ugdymosi poreikius ir galimybes, interesus, pažinimo stilių, lytį, temperamentą, specialiuosius ugdymosi poreikius.

11. Tęstinumo. Siekiama vaiko ugdymo(si) vieningumo bei tęstinumo šeimoje ir ikimokyklinio, o vėliau ugdymo(si) tęstinumo priešmokyklinio amžiaus grupėse, atsižvelgiant į vaiko patirtį bei pasiekimus.

12. Humaniškumo. Pagarba vaikui, tinkama vaiko fizinių ir psichinių galių plėtotė, prasmingas vaiko poreikius, interesus ir galimybes atitinkantis ugdymo turinys bei metodai, vaiko pasitikėjimas suaugusiais.

13. Sąveikos. Ugdymas grindžiamas vaiko, tėvų (teisėtų vaiko atstovų), auklėtojų, priešmokyklinio ugdymo pedagogų, specialistų ir kitų asmenų, dalyvaujančių vykdamas ikimokyklinio ugdymo programą, sąveika (keičiantis informacija ir nuomonėmis, išvalgomis, dalijantis patirtimi, keliant klausimus ir kartu ieškant atsakymų).

14. Socialinio kultūrinio kryptingumo ir tautiškumo. Ugdymas grindžiamas žmogiškosiomis, tautos kultūros ir pilietinėmis vertybėmis, atsižvelgiant į socialinę, kultūrinę šeimos ir vietinės bendruomenės aplinką.

15. Aktyvaus ugdymo(si) – vaikas patirtį kaupia aktyviai veikdamas, bandydamas, eksperimentuodamas, bendraudamas ir bendradarbiaudamas, sąveikaudamas su aplinka ir daiktais.

III SKYRIUS

TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

16. Tikslas – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsniumais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

17. Uždaviniai:

17.1. ugdyti teigiamą požiūrį į sveiką gyvenseną bei mokyti saugoti savo ir kitų sveikatą;

17.2. plėtoti individualias fizines, socialines, pažinimo, kalbos ir bendravimo, kūrybines galias, padėti mokantis pažinti pasaulį, išreiškiant save kaip asmenybę;

17.3. turtinti bendravimo ir bendradarbiavimo su suaugusiais ir vaikais pozityvią patirtį, mokantis spręsti kasdienes problemas, įgyti kasdienių sunkumų įveikimo patirtį;

17.4. žadinti vaiko poreikį domėtis supančia aplinka, eksperimentuoti ir tyrinėti įvairius daiktus ir reiškinius, suvokti jų tarpusavio ryšius, ugdyti pojūčius, lavinti suvokimą, mąstymą;

17.5. tenkinti vaiko saviraiškos ir kūrybinius poreikius, ugdyti meninius gebėjimus, atrasti ir išbandyti įvairius meninės raiškos būdus, išgyventi kūrybos džiaugsmą, sėkmę.

IV SKYRIUS UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

18. Ugdymo turinio įgyvendinimo aspektai:

18.1. Kasdienio gyvenimo įgūdžiai	
Vertybinė nuostata. Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius	
Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.</p> <p>2-asis žingsnis. Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Kartais parodo mimiką, ženklais arba pasako, kada nori tuštinti ar šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.</p> <p>3-iasis žingsnis. Savarankiškai valgo ir geria. Pradedama naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą</p>	<p>Pats laiko šaukštelį, bando juo valgyti, semti. Dviem pirštais arba sauja ima maistą. Laiko puodelį, bando iš jo gerti.</p> <p>Valgo sriubą, košę šaukštu, geria iš puoduko. Rodo į tualetu duris, atsineša puoduką ar savais ženklais pasako, kad nori tuštinti ar šlapintis. Kiša koją į batuką, ranką į rankovę, deda kepurę ant galvos. Tiesdamas nešvarias rankas suaugusiajam prašo jas nuplauti ar nušluostyti. Prašomas ir padedamas išpučia nosį į nosinę, neša žaislus į jiems skirtą vietą.</p> <p>Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. Pasako, kokius patiekalus mėgsta. Priminus arba pats savarankiškai eina į tualetą, plaunasi rankas. Mėgina apsiuti batus, sagstyti sagas, varstyti batų raištelius. Susitepus plaunasi rankas, prausiasi ir šluostosi veidą. Pažaidęs žaislus sudėlioja į jiems skirtas vietas</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.</p> <p>5-asis žingsnis. Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas.</p>	<p>Valgo neskubėdamas, gerai sukramto, naudojami šakute, šaukštu, pradeda naudotis peiliu, servetėle nusivalo burną, pavalgęs padėkoja. Žino, kad galima apsinuodyti valgant nepažįstama uogas, vaisius. Šiek tiek suaugusiojo padedamas maunasi (nusimauna) kelnes, aunasi (nusiauna) batus, šlepetes, velkasi (nusivelka) megztinį, užsideda (nusiima) kepurę. Pastebi, kad yra nešvarus, savarankiškai prausiasi, nusišluosto rankšluosčiu, priminus šukuojasi plaukus šukomis, čiaudėdamas prisidengia burną ir nosį. Pažaidęs sudėlioja žaislus į vietas. Varto vaikiškus žurnalus, klausosi skaitomų kūrinių apie saugų elgesį, supranta, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.</p> <p>Stalo įrankius dažniausiai naudoja pagal paskirtį, serviruoja ir tvarko stalą, įvardija kelis sveikus maisto produktus (morką, obuolį, pieną ir t. t.) bei kelis nenaudingus</p>

Serviuoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Žaisdamas, ką nors veikdamas, stengiasi saugoti save ir kitus. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.

6-asis žingsnis. Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.

7-asis žingsnis. Tvarkingai valgo, jaučia, kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai vandens. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Dažniausiai savarankiškai ar priminus plaunasi rankas, prausiasi, šukuojasi. Savarankiškai tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai

sveikatai (traškučius, kokakolą, guminukus). Pasako, kad pieną, mėsą, vaisius, daržoves valgyti naudingiau nei saldumynus. Žino ir pasako, kaip reikia apsirengti šiltu ar šaltu oru, savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna, priminus savarankiškai pasikeičia sušlapusius rūbus, saugo rūbus, kad nesuteptų, pasideda juos tvarkingai. Suaugusiojo padedamas kloja lovą. Pažaidęs tvarkosi veiklos vietą, sudeda žaislus, valo stalą, šluosto dulkes, aikštelėje surenka šiukšles. Saugiai elgiasi grupėje, lauko aikštelėje: stengiasi bėgti nekliudydamas kitų, nelipti ant tvoros, taisyklingai sėdi ant kilimo, prie stalo, stengiasi nesikūprinti. Suaugusiojo padedamas organizuoja viktorinas, projektus apie saugų elgesį, diskutuoja, kaip konfliktus spręsti taikiai.

Taisyklingai naudojasi peiliu. Valgydamas laiko šakutę kairiąja, peilį – dešiniąja ranka, šaukštą ir šaukštelį – tarp pirštų. Pasakoja, ką dažniausiai valgo pusryčiams, pietums ir vakarienei, diskutuoja, kodėl žmogus valgo, domisi paveikslėliais su įvairiais maisto produktais ir patiekalais, juos rūšiuoja, aptaria. Kuria kūrybinius darbelius, inscenizacijas su sveikais produktais ir patiekalais. Klausosi skaitomų knygelių, vaidina, žaidžia loto, žiūri filmukus apie žmogui naudingus maisto produktus, rūšiuoja maisto produktus ar jų paveikslėlius į naudingus ir vengtinus. Jaučia, kada sušilo ar sušalo, savarankiškai apsirengia ar nusirengia megztinį, striukę, pasikeičia sušlapusius rūbus, avalynę. Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi. Pjausto daržoves, vaisius, siuva, siuvinėja, kala vinis, dygsniuoja audinį. Lankosi gaisrinėje, policijoje, ligoninėje, vaistinėje, autoservise. Stebi vienas kitą ir perspėja, kad vaikščiotų ar sėdėtų taisyklingai

<p>Ugdymo formos, metodai, būdai: stebėjimas, pokalbis, diskusija, tyrinėjimas, bandymas, eksperimentavimas, vaizduotės žaidimai, bendra kūrybinė veikla, meninė raiška ir kiti metodai.</p> <p>Priemonės: siužetiniai žaislai, žaisliniai stalo įrankiai, praustuvė, virtuvėlė, vaisių, daržovių muliažai, žaisliniai indeliai, parduotuvės kasa, įvairių profesijų žaisliniai įrankiai, priemonės, loto, dėlionės, didaktiniai bei kortelių žaidimai, plakatai, pasakų knygelės, paveikslėliai, atvirutės, šviesos stalas, garso, vaizdo bei video įrašai, fotografijų albumai, kamuoliai</p>	
18.2. Fizinis aktyvumas	
Vertybinė nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus	
Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankų koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.</p> <p>2-asis žingsnis. Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gauda kamuolį.</p> <p>3-iasis žingsnis. Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas,</p>	<p>Atsispiria kojomis nuo suaugusiojo delnų, ropoja laiptais aukštyn, vaikšto laikydamasis įvairiu atstumu sustatytų baldų, laiko žaislą, juo suduoda per daiktus, siekia ir čiumpa žaislus, perima jį iš vienos rankos į kitą, žaidžia su įvairaus dydžio kamuoliukais, balionais.</p> <p>Vaikšto pasiėmęs žaislą, eidamas sustoja, keičia kryptį, lipa kelių pakopų laiptais, laikydamasis laiptų turėklų. Užlipa ir nulipa nuo kėdės. Sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos, varto knygeles po vieną puslapį, atsuka, užsuka dangtelius. Glamžo popieriaus lapą, gamina kamuoliuką. Lipdo iš minkšto plastilino, ploja rankomis, ridena, mēto, gauda kamuolį.</p> <p>Vaikas stovi ant vienos kojos (apie 3–4 sekundes), po to pakeičia koją. Vaikšto, bėgioja aplink pagalvėlę, gulinčią ant grindų, jos neužkliudydamas. Vaikas vaikšto imituodamas gyvūnus. Ant grindų išdėstytos pėdos – vaikas jomis eina paprastai, ant pirštų galų. Laikomas už rankos šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, paskui ant kitos. Vaikas įmeta sagą, kaštoną, gilę į dėžutę, kurioje padaryta tinkamo dydžio anga. Į išvirkščią pusę išverčia savo kojines. Ridendamas ar mesdamas kamuolį, vaikas taiko į kėglius, išdėliotus ant žemės, vartelius. Atsuka ir užsuka įvairaus dydžio dangtelius, sudeda daiktus vieną ant kito (pastato 5–6 kubų bokštą), ant siūlo</p>

ridena, mėto, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą	suveria sagas. Vaikas gauda suaugusiojo metamą kamuolį, kai tik pagauna, kamuolys metamas iš naujo, vis labiau nuo jo tolstant. Įkerpa žirkėmis popieriaus kraštą
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštavimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.</p>	<p>Žaisdamas juda įvairiais būdais: vaikšto kaip gandra, šokinėja kaip varlytė, įvairiu greičiu mina „dviratį“, suglaustomis kojomis šoka į apskritimo vidų, paskui į išorę, šokinėja viena koja, stovėdamas stiebiasi, atsistoja ant kulnų, laipioja laiptais aukštyn ir žemyn. Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas figūras, iš plastilino, tešlos, modelino lipdo įvairius daiktus, kerpa žirkėmis, paveikslėlius klijuoja ant popieriaus, glamžo popierių ir formuoja įvairaus dydžio gumuliukus, išveria batų raištelius ir iš naujo suveria, atsega ir užsega sagas, paprašytas surenka pagaliukus po vieną ir įdeda į dėžutę, kaišioja pagaliukus. Vieną ant kito sudėlioja 8–10 kubų bokštus. Piršteliu ar pieštuku vedžioja labirintą, žaidžia pirštukų žaidimus, su pupomis, grikiais, kitomis kruopomis, žnyplėmis, pincetu perdeda įvairaus dydžio karoliukus iš vieno indo į kitą.</p>
<p>5-asis žingsnis. Eina pristatydami pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrenginiais. Spiria kamuolį į taikinį iš įvairių padėčių. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Iš įvairių padėčių meta kamuolį į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.</p>	<p>Eina „tip-top“ žingsneliais. Šoka į šoną, greitai laksto, sustoja ir pajuda iš vietos, užlipa ant paaukštavimo ir nušoka ant žemės, meta kamuolį, gniūžtę į taikinį, mėto kamuolį vienas kitam ir gauda, meta į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna, laipioja kopėtelėmis, bokšteliais, dalyvauja bėgimo estafetėse, žaidžia įvairius šuolių žaidimus, šokinėja per šokdynę, lanką. Piešia, rašo pieštuku, bando piešti statinius, gyvūnelius, pieštuką laiko taisyklingai, piešia įvairias linijas, apveda stiklinę, apverstą lėkštutę, puoduką, žaidžia su pipete, ant siūlo veria sagas, rutuliukus, karolius. Apsirengia ir nusirengia, (už)riša kilpas, pina kasą iš siūlų, veja virveles, dėžutes apsaugo skalbinių segtukais, įsisupa sūpynėse ir supasi.</p>
<p>6-asis žingsnis. Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Išvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindamas veiksmus.</p>	<p>Juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais. Važiuoja dviračiu plačiu ir siauru takeliu, ratu, estafetėse juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais, žaisdamas bėgioja pristatomuoju ir pakaitiniu žingsniu, įkalnėn, nuokalnėn, žaidžia sportinius žaidimus, varžosi tarpusavyje, dalyvauja estafetėse, šokinėja per gumytę, žaidžia komandinius žaidimus: krepšinį, futbolą, badmintoną, kėglių žaidimus. Savarankiškai įveria siūlą, siuvinėja pagal trafaretą ornamentus, dygsniuoja, lopo, neria vąšeliu, dygsniuoja rūbelius lėlėms, maišelius, taisyklingai naudojami žirkėmis, kerpa įvairias formas, daro kutus</p>
<p>7-asis žingsnis. Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai</p>	

<p>pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių (bėga ir varosi, spiria kamuolį, bėga ir mojuoja rankomis, kaspinais). Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir (ar) kojų judesius (šoka per virvutę, žaidžia „Klases“). Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį</p>	
<p>Metodai: stebėjimas, analizavimas, pokalbis, kartojimas, tyrinėjimas, eksperimentavimas, žaidimas, estafetės, varžytuvės, sportinės pramogos, viktorinos, svečiai, kūrybiniai darbai ir kiti metodai.</p> <p>Priemonės: įvairaus dydžio kamuoliai, kopėtelės, suoliukai, takeliai, įvairios dėžės, krepšiai, lindynės, čiužiniai, čiuožimo kalneliai, lazdelės, vėliavėlės, lankai, šokdynės, virvės, kėgliai, badmintonas, pagalvės, šokinėjimo kamuoliai, riedantys žaislai, rogės, laipiojimo kalneliai, sienelės, kubai, briaunuota lenta, batutas, sekundometras, smėlio maišeliai, parašiotas, palapinė, saugaus eismo priemonės, plakatai ir kt.</p>	
<p>18.3. Emocijų suvokimas ir raiška</p>	
<p>Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais</p>	
<p>Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atsiliepia į kito jausmus (užjaučia, padeda)</p>	
<p>Numatomi pasiekimai</p>	<p>Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)</p>
<p>1–3 metai</p>	
<p>1-asis žingsnis. Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).</p> <p>2-asis žingsnis. Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.</p> <p>3-iasis žingsnis. Pradeda atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja</p>	<p>Verkia, kai yra alkanas, šlapias ar ilgesniam laikui paliktas vienas. Kai vaiku besirūpinantis suaugusysis greta, vaikas nuo jo atsiskiria ir drąsiai tyrinėja aplinką, rizikuoja. Ko nors išsigandęs, bėga pas suaugusįjį ir jo ramina greitai nurimsta. Atsiskyręs liūdi, verkia, vėl susitikęs – džiaugiasi, leidžiasi, nori būti jo ramina. Krykštauja, kai suaugusieji su juo žaidžia. Kai grupėje verkia kitas vaikas, kūdikis irgi gali pravirkti.</p> <p>Vaikas džiaugsmą išreiškia ir ramiai šypsodamasis, ir kvatodamas balsu. Ilgesnį laiką pabūna linksmas arba ramus, lengviau išvelgiamos pasikeitusių nuotaikų priežastys – pavargo, kitas vaikas atėmė žaislą ir pan. Meta žaislą ant grindų ir, jeigu auklėtojas šypsodamasis jį paduoda, šis juokdamasis jį vėl meta ant grindų. Paklaustas „Kuris verkia?“, vaikas parodo paveikslėlį su verkiančiu kiškiuku, paklaustas „Kuris juokiasi?“, rodo paveikslėlį su besijuokiančiu vaiku. Žiūri į verkiantį vaiką ir užjausdamas jam duoda savo žaislą, paglosto.</p> <p>Ant suaugusiojo supykęs vaikas atpažįsta šį jausmą ir gali pareikšti: „Aš piktas!“ Jei kitas vaikas šypsodamasis jam tiesia žaislą – pats nusišypso ir pradeda su juo žaisti. Kai kitas vaikas atima žaislą, verkia ir laukia auklėtojo pagalbos. Nuščiūva, jei auklėtojas išsigąsta paliejęs vandenį</p>

(pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs)	
	4–6 metai
<p>4-asis žingsnis. Pradedama suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti). Pradedama suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).</p> <p>5-asis žingsnis. Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). Pradedama kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.</p> <p>6-asis žingsnis. Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradedama kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.</p> <p>7-asis žingsnis. Domisi savo ir kitų emocijomis, jausmais bei jų raiška. Atpažįsta ir įvardija ne tik savo jausmus, bet ir nuotaikas bei jų priežastis. Atpažįsta kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsilipti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus)</p>	<p>Stovėdamas prieš veidrodį paprašytas nutaiso linksmą, liūdną, pikta veido išraišką. Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką. Pavadina pagrindines emocijas. Skirtingas emocijas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Klausosi pasakojimų bei grožinės literatūros kūrinių apie jausmus ir jų išraišką. Žaidžia žaidimus, skatinančius tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką.</p> <p>Kalba apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia. Tariausi su draugu žaisti žaislu paeiliui. Emocijas reiškia dainuodamas, piešdamas, šokdamas, komentuoja jausmų paveikslėlius. Gamina ir siunčia atvirukus draugams įvairiomis progomis. Žaidžia žaidimus, skatinančius sakyti „komplimentus“ draugams. Žaidžia vaidmenų žaidimus, įsijaučiant į kito savijautą.</p> <p>Pasako, kada buvo linksmas, liūdnas ar piktas. Pakviečia kitą vaiką žaisti, jei šis atrodo draugiškai nusiteikęs. Auklėtojui praneša, jei kitas vaikas liūdi ar reikia pagalbos. Žino keletą išeičių, ką galima daryti, kai kas nors erzina, atima žaislus, suduoda. Erzinas nepuola muštis, bet pasako auklėtojui</p>
Ugdymo formos, metodai, būdai: stebėjimas, pokalbis, diskusija, tyrinėjimas, bandymas, eksperimentavimas, vaizduotės žaidimai, bendra kūrybinė veikla, meninė raiška ir kiti metodai.	
Priemonės: šviesos stalas, loto, dėlionės, didaktiniai bei kortelių žaidimai „Pažink jausmus“ ir pan., plakatai, jausmų bei pasakų knygelės, atvirutės, garso, vaizdo bei video įrašai, siužetiniai žaislai, fotografijų albumai, emocijų veidukai, kamuoliai „Emocijos“ ir kt.	
18.4. Savireguliacija ir savikontrolė	
Vertybinių nuostatų. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį	
Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	

<p>1-asis žingsnis. Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis.</p> <p>2-asis žingsnis. Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.</p> <p>3-iasis žingsnis. Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų</p>	<p>Sutelkia žvilgsnį į žaislus, seka juos akimis, pats ieško žaislo akimis. Įprastoje aplinkoje užmiega vienas. Nustoja verkti, kai mama arba tėtis paima ant rankų ir priglaudžia. Kai suaugusysis kalba linksmi, gyvai, kūdikis pradeda šypsotis. Pargriuvęs bėga pas juo besirūpinantį suaugusįjį ir rodo, kur skauda. Raminamas nustoja verkti. Pavargęs migdosi apkabinęs savo mėgstamą minkštą žaislą. Pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs auklėtojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko.</p> <p>Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų ir žaidžia. Noriai sėdasi prie stalo atėjus pietų metui. Ramiai sutinka eiti miegoti. Prašo maisto arba norimo žaislo, o ne atima jį iš kito vaiko. Sutinka su suaugusiojo nuomone, kad nuskriaudė kitą vaiką. Pasitraukia iš žaidimo, kai negauna norimo žaislo. Atsisako dalytis žaislu, laikosi jo įsitvėręs, jeigu su juo dar nori žaisti. Sako „aš pats“, kai suaugusysis nori jam padėti. Neskaudžiai užsigavęs bando sulaikyti ašaras, jei auklėtojas šypsosi ir ramina šneka. Pats susiranda žaislų, žaidžia greta kitų ir su kitais. Pasako, kad mašinytė važiuoja „brrr“. Suaugusiojo paprašytas priima atstumtą vaiką į žaidimą. Atiduoda žaislą suaugusiajam pasakius, kad žaislas ne tavo</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Pradeda valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriai). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.</p> <p>5-asis žingsnis. Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.</p> <p>6-asis žingsnis. Pats taiko įvairesnius nusiramimo,</p>	<p>Kalba apie tai, kas jį įskaudino. Bando tartis dėl norimo žaislo. Žaidžia vaikų vaidmenų žaidimus, kuriuose priiima bendraamžio vaidmenį įvykusioje konfliktinėje situacijoje ir kartu ieško išeities. Žaidžia žaidimus, skatinančius kontroliuoti emocijų raišką. Įvardina tinkamus emocijų raiškos būdus. Priminus ir padedant susitvarko žaislus, su kuriais žaidė. Kreipiasi į suaugusįjį, norėdamas pasitikslinti taisyklių pažeidimo pasekmes. Stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.</p> <p>Nusiramimui klausosi ramios muzikos. Klausosi istorijų arba žaidžia žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. Tariausi su draugu žaisti žaislu paeiliui. Atsako į problemų sprendimą skatinančius klausimus: „Kaip galima išspręsti šią problemą? Kas atsitiks, jeigu padarysime taip?“. Sutvarko žaidimų vietą po žaidimo. Pasako auklėtojui apie kito vaiko elgesį ir stebėdamas auklėtojo reakciją, susidaro nuomonę apie priimtina elgesį grupėje. Bando sudrausminti išdykaujančius bendraamžius.</p> <p>Susipažįsta su įvairesniais nusiramimo, atsipalaidavimo būdais (pastovėti prie</p>

<p>atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos, naudodamasis ausinėmis ir kt.). Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį.</p> <p>7-asis žingsnis. Susijaudinęs, išsigandęs, sutrikęs bando nusiraminti ir ieškoti pagalbos. Taiko kelis skirtingus kitiems priimtinas emocijų ir jausmų reiškimo būdus. Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas asmuo įvairiose situacijose. Supranta, kad skirtingose vietose (darželyje, mokykloje ir kt.) yra kitokia tvarka, kitos taisyklės, linkęs jas suprasti ir jų laikytis</p>	<p>akvariumo su žuvytėmis, klausytis pasakos, naudojant ausines ir kt.). Bendraamžio erzinamas nusisuka ir nueina šalin, susilaikydamas nuo konflikto. Klausosi kūrinėlių, terapinių pasakų ir kalba apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose. Įvardina sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą. Suaugusiojo stebimas žaidžia kovos žaidimus, susivaldo, neužgauna kitų. Aiškinasi skirtumus tarp kovinių žaidimų ir peštynių tikrovėje. Paprašytas tvarko kitų išmėtytus žaislus, nors ir pyksta bei mano, jog tai neteisinga</p>
<p>Ugdymo formos, metodai, būdai: stebėjimas, pokalbis, diskusija, tyrinėjimas, bandymas, eksperimentavimas, vaizduotės žaidimai, žaidimai su taisyklėmis, bendra kūrybinė veikla, meninė raiška, inscenizacija ir kiti metodai.</p> <p>Priemonės: siužetiniai žaisliukai, judrių bei vaidmenų žaidimų atributika, pasakos, M. Molickos kūrinėlis „Terapinės pasakos“, istorijos apie konfliktų sprendimo būdus. Paveikslai, grupės taisyklės, kortelių žaidimai „Gero elgesio taisyklės“ ir kt., ramios muzikos įrašai, animaciniai filmukai, atsipalaidavimui skirtos priemonės</p>	
<p>18.5. Savivoka ir savigarba</p>	
<p>Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai</p>	
<p>Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais</p>	
<p>Numatomi pasiekimai</p>	<p>Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)</p>
<p>1–3 metai</p>	
<p>1-asis žingsnis. Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, kryžštauja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.</p> <p>2-asis žingsnis. Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. Džiaugiasi</p>	<p>Pamatęs žaislą, su kuriuo žaidė vakar, prisimena save su žaislu ir kartoja veiksmus su juo, kitą dieną pamatęs tą žaislą vėl prisimins save žaidžiantį su tuo žaislu ir kartos veiksmus. Vaikas tarsi jaučia, kad „su manimi tai jau vyko“ ir tai stiprina „aš“ jausmą. Pašauktas vardu, pasuka galvą, žiūri į akis. Žaidžia savo rankytėmis (suneria, viena liečia kitą), susitelkdamas patiriamiems pojūčiams. Liečia kitų plaukus, ausis, nosį, akis. Bando suduoti per barškutį. Pamatęs ateinančią mamą, šypsosi, tiesia rankas.</p> <p>Parodo save neseniai darytose šeimos, vaikų grupės nuotraukose ir pasako savo vardą. Žiūrėdamas į savo atvaizdą veidrodyje pastebi dažus ant kaktos ir valo savo kaktą, o ne atvaizdą veidrodyje. Sulaikius bėgantį, veržiasi iš rankų, įnirtingai reiškia protestą. Prieina prie suaugusiojo, kad parodytų, ko išmoko. Kryžštauja, kai jam paplojama, jis</p>

<p>didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.</p> <p>3-iasis žingsnis. Kalba pirmuoju asmeniui: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima</p>	<p>pagiriamas.</p> <p>Pasako savo vardą. Nebesako „Gustė eina“, pasako „aš einu“. Tarp kitų daiktų atpažįsta savo atsineštą žaislą ir jį parodo. Atpažįsta savo pėdkelnes, megztinį, suknelę. Jei mano, kad kitas ketina atimti jo žaislą, sako „čia mano“ ir eina prie suaugusiojo pagalbos. Paklaustas, „Kas tu esi – berniukas ar mergaitė?“, teisingai atsako: „Berniukas“ arba „Mergaitė“. „Kodėl taip manai?“ – „Mamytė sakė“, „Nes aš esu mergaitė“. Prašo, kad suaugusysis stebėtų tai, ką jis daro ir kaip daro, rodo suaugusiajam savo žaislą, reikalauja, kad jo darbelis būtų matomas</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.</p> <p>5-asis žingsnis. Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.</p> <p>6-asis žingsnis. Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksminėti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.).</p>	<p>Dalyvauja tyrinėjimų veiklose: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“. Supranta, kad jam neskani sriuba gali būti skani kitam vaikui. Pats būdamas linksmas arba ramus, gali suprasti ir paaiškinti, ką jaučia nuskriaustas bendraamžis. Pasakoja auklėtojui, ką veikė per išėgines dienas, o šeimos nariams – ką veikė darželyje. Bando nutylėti savo prasižengimus. Giriasi, kad turi daug draugų, kad auklėtojas yra jo draugas. Parodo save kūdikį iš namų atsineštose nuotraukose. Pasako, kad jo vardas, akių spalva, mama ir tėtis niekada nepasikeis. Dažnai pasakoja, ką veikė namuose su mama, tėčiu ar kitais šeimos nariais. Į grupę atėjusiems tėvams noriai aprodo grupę, pasakoja apie tai, ką joje veikė, apie draugus, auklėtoją. Tyrinėja: „Mano kūnas, pomėgiai, norai, gebėjimai praeityje, dabar, ateityje“. Žaidžia žaidimus, kuriuose vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje. Vaikas sako, kad jis yra blogas, nes auklėtojas ant jo supyko. Kitą dieną jis sako, kad yra geras, nes auklėtojas jį pagyrė. Vaikas nenori eiti į darželį, nes kiti su juo nežaidžia (nors iš tiesų su juo nežaidžia tik vienas vaikas, su kuriuo jis nori žaisti). Samprotauja apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?“. Nupiešia save ir pakomentuoja, kaip atrodo, ką turi, ką veikia, pasako ką nors apie šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Vaikas atsisako suduoti kitam, suprasdamas, kad jam skaudės. Vaikas sako, kad prieš pietus nevalgys atsineštų sausainių, juos suvalgys po pietų. Juokiasi pamatęs, kad supainiojo batus. Juokiasi netyčia auklėtoją pavadinęs mama. Kalba, diskutuoja apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę, Tėvynę. Vardina savo tėvų, seserų, brolių pavardės tapatumą. Iš intonacijų, žodžių, veido išraiškos, pozos supranta, kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu</p>

<p>7-asis žingsnis. Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. Supranta savo augimą, pasako, kaip atrodo, kuo domisi, ką veikia. Jaučiasi esąs savo šeimos, grupės narys, priskiria save giminei (močiutės, seneliai, tetos, pusbroliai, pusseserės), gimtinei. Ima suprasti, ką jis pats gali padaryti, pakeisti, o kas nuo jo norų ir pastangų nepriklauso. Mokosi saugoti savo privatumą, siekia kitų palankumo, yra tolerantiškas kitokiam (kalbančiam kita kalba, kitokios išvaizdos vaikui ir kt.)</p>	
<p>Ugdymo formos, metodai, būdai: stebėjimas, pokalbis, diskusija, tyrinėjimas, išvyka, tautiniai renginiai, vaizduotės žaidimai, žaidimai su taisyklėmis, bendra kūrybinė veikla, meninė raiška, inscenizacija, projektinė veikla, bendradarbiavimas su socialiniais partneriais ir kiti metodai. Priemonės: žaislai, veidrodis, knygelės „Mano kūnas“ ir pan., giminės medis, nuotraukų albumai (apie save, šeimą, tėvų profesijas, savo pomėgius, laisvalaikį, šventes, draugus, Tėvynę ir kt.). Kortelių žaidimai „Profesijos“, „Pažink jausmus“ ir kt. Grupės, darželio, miesto bei tautinė atributika</p>	
<p>18.6. Santykiai su suaugusiais</p>	
<p>Vertybinių nuostatų. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais</p>	
<p>Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais</p>	
<p>Numatomi pasiekimai</p>	<p>Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)</p>
<p>1–3 metai</p>	
<p>1-asis žingsnis. Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.</p> <p>2-asis žingsnis. Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.</p> <p>3-iasis žingsnis. Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo</p>	<p>Atsiskirdamas nuo tėvų, kai auklėtojas jį paima ant rankų, atsisuka į tėvus, tiesia į juos rankas, pravirksta, tačiau nešiojamas nurimsta, susidomi jam rodomais žaislais. Šypsosi, čiauska ir džiaugsmingai juda, kai jį kalbina juo besirūpinantis auklėtojas. Šliaužia, ropoja, eina prie juo besirūpinančio auklėtojo, tiesia rankas, kad šis jį paimtų, kai į grupę įeina nepažįstamas žmogus.</p> <p>Verkia ar sunerimsta, atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau raminaamas glaudžiasi prie auklėtojo, susidomi kitais vaikais ir žaidimais. Vaikas rodo suaugusiajam stiprius jausmus: apkabina arba nusisuka, myluoja arba atstumia. Išprašo iš suaugusiojo, ko nori – panešioti, padainuoti, paskaityti. Mėgsta, kai jo žaidimą stebi, juo žavisi, jam pritaria juo besirūpinantis suaugęs žmogus. Nori lipti laiptais, palipa ant pirmos pakopos ir pažiūri į suaugusiojo veidą. Pamatęs šypsena, lipa toliau, o griežtą veidą išraišką – sustoja ir laukia. Pargriuvęs žvilgteri į suaugusiojo veidą, pamatęs išgąščio išraišką, pravirksta, pamatęs šypsena – atsistoja. Vaikas bijo eiti iš grupės į salę, bet vedamas už rankos ten eiti sutinka. Vaikas traukiasi nuo naujo, didelio, tamsaus, gauruoto meškino; šalinasi judančių ir neįprastai skambančių žaislų. Stebėdamas spektaklį darželyje, išsigąsta scenoje pamatęs nepatrauklų personažą.</p> <p>Dažniau išlieka ramus, kai artimieji atsisveikina ir išeina. Bėgiodamas kieme nutolsta nuo auklėtojo, apžiūrinėja aplinką, kitus vaikus, tačiau stengiasi auklėtojo neišleisti iš</p>

<p>besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese</p>	<p>akių. Jei užėjęs už čiuožyklos auklėtojo nemato, tuoj pat grįžta atgal. Siužetiniame žaidime mėgdžioja mamos, auklėtojo padėjėjo ir auklėtojo buitinius veiksmus, savaip juos sudėliodamas į siužetą ir palydėdamas girdėtais žodžiais bei intonacijomis: maitina lėlę, valo stalą, šluoja grindis, tvarko žaislus. Pats susiranda žaislus, naudoja žaislus pakaitalus, nemėgsta, kad suaugusysis siūlytų žaidimo veiksmų seką, bet džiaugiasi pagyrimu. Dažnai kartoja „aš pats“, nesileidžia nurengiamas, apreniamas, bando tai padaryti pats. Gali atkakliai reikalauti, kad suaugusysis paduotų aukštai padėtą greit dūžtantį ar žaidimui nesaugų daiktą. Iš draugo atima žaislą, jei tokį turi namie, ir sako „mano“, prašo suaugusiojo jam žaislą gražinti. Smalsiai apžiūrinėja į grupę atėjusius svečius, paima jų duodamą žaislą, jeigu šalia yra auklėtojas</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.</p> <p>5-asis žingsnis. Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasiūlytą kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.</p> <p>6-asis žingsnis. Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl</p>	<p>Rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Veikia kartu su suaugusiuoju. Kalba apie šeimą, savo ir šeimos fotografijas. Kartu su tėvais dalyvauja grupės veikloje, stalo žaidimų vakaruose, įvairiuose renginiuose. Įsitraukia į auklėtojo pasiūlytą veiklą, tačiau ją plėtoja savitai, kalbasi su auklėtoju, ką ir kaip daro, klausia patarimų, prašo priemonių, rodo, ką padarė. Kasdienėse situacijose klauso auklėtojo patarimo. Pasako savo norus, sumanymus, idėjas. Žaidžia žaidimus, skatinančius laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį, moka nusiraminti. Ką nors veikia, kuria su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.</p> <p>Prašo suaugusiojo įsitraukti į jų žaidimus, toliau plėtoja žaidimą. Kalba apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Kalba apie tinkamą bendravimą su tėvais, broliais ir seserimis. Grupės vakaronėse deklamuoja eilėraščių kartu su šeimos nariais. Bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme, sugalvoja jiems klausimų.</p> <p>Pasakoja savo rūpesčius ir džiaugsmus. Pasako, kokio elgesio norėtų grupėje ir kartu su auklėtoju suformuluoja taisyklę. Kartu su auklėtoju kuria elgesio grupėje taisykles, išsako savo nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. Ieško būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, senelių, draugų). Aiškinasi bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus. Pasakoja atsitikimus su suaugusiais ir svarsto, kaip kitą kartą panašiose situacijose galėtų</p>

<p>negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.</p> <p>7-asis žingsnis. Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiais. Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi. Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos. Domisi suaugusiojo jausmais ir savijauta, užjaučia, pagaili, siūlo savo pagalbą. Žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais</p>	<p>elgtis. Pasako, kad pasiklydęs pagalbos kreiptųsi į policininką, pardavėją ar kitą žmogų</p>
<p>Ugdymo formos, metodai, būdai: stebėjimas, pokalbis, diskusija, tyrinėjimas, išvykos, edukaciniai, sportiniai, kultūriniai bei tautiniai renginiai su šeima, vaizduotės žaidimai, meninė raiška, situacijų inscenizacija, projektinė veikla, edukacinė veikla, informacinės valandėlės, foto paroda ir kiti metodai. Priemonės: įvairaus dydžio ir skirtingai skambantys žaislai. Šeimos fotografijos. Priemonės judriam žaidimui. Kortelių žaidimai „Gero elgesio taisyklės“ ir pan., grupės taisyklės. Paveikslai „Kaip elgtis su nepažįstamais žmonėmis“. Įvairūs stalo žaidimai, prevenciniai filmukai, grožinės literatūros kūriniai ir kt.</p>	
<p style="text-align: center;">18.7. Santykiai su bendraamžiais</p>	
<p>Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais</p>	
<p>Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems</p>	
<p style="text-align: center;">Numatomi pasiekimai</p>	<p style="text-align: center;">Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)</p>
<p style="text-align: center;">1–3 metai</p>	
<p>1-asis žingsnis. Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.</p> <p>2-asis žingsnis. Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.</p> <p>3-iasis žingsnis. Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam išitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui</p>	<p>Pamatęs kitą kūdikį, žiūri jam į veidą, bando paliesti akį, nosį, tempia už plaukų. Pravirksta, jeigu verkia kitas kūdikis, nusišypso, jei kitas kūdikis juokiasi.</p> <p>Atsistoja prieš kitą vaiką veidas į veidą, žiūri į akis, nusišypso. Paima žaislą ir meta, jeigu kitas jį paėmė ir metė. Būtinai nori raudonos mašinytės, jei kitas su tokia žaidžia. Ramiai žaidžia greta nepažįstamo vaiko, tačiau pastebėjęs, kad auklėtojo nėra šalia, sunerimsta ir bėga jo ieškoti. Bando atimti žaislą iš kito vaiko, kai šis jo neatiduoda, suduoda jam kastuvėliu.</p> <p>Vaikas stebi, ką daro kitas, pakartoja jo veiksmus. Vaikas ima tą patį arba tokį patį žaislą ir mėgdžioja kito veiksmus; tiesia žaislą kitam, nors ne visada jį atiduoda; rodo žaislą kitam; ima žaislą, su kuriuo žaidė ir jį paliko kitas; pakaitomis atlieka veiksmus su kitu, kiekvienas su savo žaislu arba tuo pačiu žaislu. Jei kitas nori atimti žaislą, jo nepaleidžia, bėga šalin, rėkia. Išmoksta pasakyti: „Nesimušk, man skauda“. Graso piršteliu: „Nu, nu, nu“, jeigu mato kurį nors vaiką atimant kito žaislą. Dažniau nei su kitais žaidžia su vienu vaiku</p>
<p style="text-align: center;">4–6 metai</p>	

4-asis žingsnis. Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba nei jis kalbančio vaiko sumanymus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.

5-asis žingsnis. Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.

6-asis žingsnis. Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.

7-asis žingsnis. Noriai susipažįsta su bendraamžiais. Paaiškina, kas yra gerai, kas blogai, stengiasi elgtis pagal savą gero elgesio supratimą. Draugauja bent su vienu vaiku, palankiai, mandagiai, tolerantiškai bendrauja ir bendradarbiauja su visais (dalijasi žaislais, tariasi, supranta kitų norus, derina veiksmus). Supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Pastebi ir priima kitų draugiškumo, palankumo ženklus, gerbia kitus vaikus, išklauso jų

Supranta kito norą žaisti kartu. Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus. Duoda žaislą kitam, jei šis jo labai nori. Paklūsta taisyklei palaukti savo eilės (pvz., naudojant smėlio laikrodą). Paaiškina savo veiksmų pasekmes kitam. Auklėtojui priminus elgesio taisykles, komentuoja priimtinius ir nepriimtinius veiksmus. Priminus palaukia savo eilės, paprašo žaislo, tariasi žaisti juo kartu.

Pasiprašo į žaidimą. Pats sugalvoja žaidimą ir pakviečia kitus žaisti. Palaiko draugo fantazavimą. Užjaučia, supranta kitą. Siūlo pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Domisi ir kalba apie bendruomenę, žmones, jų veiklą, panašumus ir skirtumus. Žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Dėmesingai klausosi, ką sako kitakalbis vaikas. Kreipiasi į auklėtoją ieškodamas išeičių konfliktinėje situacijoje. Nuolat grupėje žaidžia po du ar kelis. Žaidžia su vienu draugu arba keliais kurį laiką nesikeičiančiais žaidimų partneriais.

Į grupę kasdien atsineša žaislą, kad galėtų su juo žaisti kartu su kitais. Leidžia kitiems pažaisti su savo žaislu. Kalba apie draugus ir draugystę. Bendrauja ir bendradarbiauja su kitais vaikais, noriai veikia ką nors drauge, siekiant bendro tikslo. Domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. Aiškinasi, kas yra gerai, o kas blogai. Pasako, koks elgesys yra tinkamas, o koks – ne. Kartu su auklėtoju kuria taisykles, susitarimus, pasiryžtant jų laikytis. Paaiškina savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Įvardina savo draugus

nuomonę, iš jų mokosi	
Ugdymo formos, metodai, būdai: stebėjimas, pokalbis, diskusija, tyrinėjimas, išvykos, edukaciniai, sportiniai, kultūriniai bei tautiniai renginiai, judrieji, muzikiniai, vaizduotės bei stalo žaidimai, grupinė veikla, meninė raiška, situacijų inscenizacija, projektinė veikla, informacinės valandėlės, foto paroda ir kiti metodai.	
Priemonės: kortelių žaidimas „Gero elgesio taisyklės“, „Pažink jausmus“ ir pan., grupės taisyklės. Įvairūs stalo žaidimai 3–4 vaikams. Smėlio laikrodukas, vaizdo medžiaga, foto albumai, prevenciniai ir animaciniai filmukai, šviesos stalas	
18.8. Sakytinė kalba	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba	
Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiaisiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Klausymas. Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo toną. Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmams atsakyti į klausimus.</p> <p>Kalbėjimas. Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti, palydėti juos judesiu.</p> <p>2-asis žingsnis. Klausymas. Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus, su dienvakarė susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus.</p> <p>Kalbėjimas. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmams, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. Dviejų trijų žodžių sakiniams kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.</p>	<p>Klausymas. Gestais parodo, kad klausosi ir supranta (purto galvą, linksi, ploja delniukais, pradeda verkšlenti), parodo mimika (nukreipia akis, sukiojasi, ieškodamas pavadinto daikto), visu kūnu (prieina, nueina, atsisėda, gulasi). Pašaukus vardu, atsisuka. Pavadinus daiktą ar reiškinį, jų ieško, kartoja siūlomus judesius. Auklėtojui pasiūlius paploti katutes, vaikas ištiesia prieš save rankutes ir delniukais kelis kartus suploja.</p> <p>Kalbėjimas. Čiauška garsų junginius, savo kalba kartoja paprastus jam sakomus žodžius: „ačiū“, „nėra“, „noriu“, „duok“ ir kt. Vaikas kelia rankas į viršų ir sako: „Nio apa!“. Vaikas atsisveikina: „Ate ate!“ Nukritus žaislui sako: „Ba!“.</p> <p>Klausymas. Mimika, gestais, trumpais žodeliais atsako į suaugusiojo klausimus, prašymus. Mimika, gestais, kalba reaguoja į vaikų kalbą. Kūno judesiais, garsais, trumpais žodeliais atliepia jam skaitomą trumpą tekstuką. Teigiamai arba neigiamai reaguoja į prašymus, siūlymus. Auklėtojui pasiteiravus, kur jo šuniukas, paskatinus surasti šuniuką, mažylis ieško šuniuko pats sau sakydamas: „Kū au au? Nė au au“.</p> <p>Kalbėjimas. Mėgdžioja, atkartoja atskirus žodžius, veiksmams, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. Kalba dviejų trijų žodžių sakiniams, bando kartoti dainelių, eilėraštkų, žaidinimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildydamas kūno kalba.</p>

<p>3-iasis žingsnis. Klausymas. Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus.</p> <p>Kalbėjimas. 3–4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradeda mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštkus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius</p>	<p>Klausymas. Mėgsta klausytis jau žinomų kūrinėlių, suklūsta išgirdęs jau girdėtą pasakojimą, aiškinasi nesuprastą žodį. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus.</p> <p>Kalbėjimas. Pasakoja apie save, savo norus, rūpesčius, šeimos narius. Pateikus klausimus: „Koks?“ „Kodėl?“ „Kur?“ „Kaip?“ nusako aplinkos reiškinių savybes, ieško įvykių priežasčių ir pasekmių, pasakoja apie tai, kas vyksta ar vyko. Priminus vartoja mandagumo žodelius. Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštkus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Klausymas. Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinėlių literatūrine kalba, tarmiškai. Pradeda išklausti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus.</p> <p>Kalbėjimas. Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Deklamuoja trumpus eilėraštkus, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.</p> <p>5-asis žingsnis. Klausymas. Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių), apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius klausosi gyvai, įrašų. Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba.</p> <p>Kalbėjimas. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko</p>	<p>Klausymas. Klausosi skaitomų tekstų ne tik literatūrine kalba, bet ir tarmiškai. Atkreipia dėmesį į kitą kalba kalbančius aplinkinius ar kitų šalių vaikus (bendraujant Skype programa vykdant projektinę veiklą). Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus.</p> <p>Kalbėjimas. Bendraudamas su suaugusiais, vartoja elementarius mandagumo žodžius. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. Kalba apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusius išgyvenimus, vartoja girdėtus naujus žodžius, elementarius terminus. Vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Žaidžia artikuliacijos lavinimo bei fonetinius žaidimus taisyklingam gimtosios kalbos žodžių garsų tarimui lavinti. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Deklamuoja savo kūrybos ir trumpus eilėraštkus, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžius.</p> <p>Klausymas. Klausosi ir suvokia įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių) apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius klausosi gyvai, įrašų. Klausosi žmonių kalbos ne gimtąja kalba. Supranta, kad skirtingo turinio tekstai suteikia specifinę informaciją, kad juos galima skaityti, galima klausyti įrašų.</p> <p>Kalbėjimas. Varto nuotraukas, atpažįsta, įvardina vietovę ir ten gyvenančius žmones.</p>

nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius,rieveiksmius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.

6-asis žingsnis. Klausymas. Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius.

Kalbėjimas. Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta. Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. Komentuoja meno kūrinčius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias

Kalba apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. Kalboje vartoja įvairius techninius terminus. Sužinojęs naują žodį, išsako savo įspūdžius. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedamas su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Kalba apie nutikimą, patirtį prisimindamas daug įvykio aplinkybių, detalių. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. Vartoja įvairias kalbos dalis (dalyvius, veiksmažodžių laikų įvairovę, įvairius būdvardžių laipsnius, ištiktukus, jaustukus ir pan.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus. Sugalvoja pasakos pradžią ar pabaigą, atvirkštinę pasaką.

Klausymas. Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas. Padedant suvokia pasakojimo turinį, atkuria pasakojimo eigą. Žaidžia žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoja, inscenizuoja. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę.

Kalbėjimas. Išsako savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Kalbasi apie jiems įdomius daiktus, poelgius, reiškinčius, nutikimus. Kalba apie aplinką, gamtos reiškinčius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius, kuria pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus, vartodamas išgalvotus žodžius, kalbą. Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. Komentuoja meno kūrinčius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinčius, žaidžia prasmingais ir beprasmiais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt. Kalba apie įdomius daiktus,

skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinėlius, žaidžia prasmingais ir beprasmingais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.

7-asis žingsnis. Klausymas. Nepertraukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi TV ir radijo laidų vaikams. Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdus, humorą, fantazijas, palyginimus, žodžių daugiareikšmiškumą. Išklauso ir supranta 3–4 dalių verbalinę instrukciją. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą.

Kalbėjimas. Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta (nutikimus, susitikimus, įspūdžius, veiklą) įvykių eilės seka. Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaiškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. Pasakoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima. Kalbasi apie spaudinių iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, parduotuvėse ir kt., apibūdina, aiškina. Pagal taisykles kalbasi telefonu. Taisyklingai vartoja įvairias konstatuojamųjų ir klausiamųjų sakinių formas (kada, kur, kaip ir kt.). Kuria naujus žodžius pagal perprastas žodžių darybos taisykles. Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka. Girdėtų kūrinių kalbinės raiškos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erziniuose ir kt. Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžiai ar pabaigai posakius. Deklamuoja modernius eilėraščius. Žaidžia kalba – rimais, ritmais, kuria naujus žodžius

poelgius, reiškinius, nutikimus, vartojant jiems mažiau girdimus, sudėtingesnės sandaros žodžius. Klausinėja apie tai, kas jam įdomu, negirdėta, diskutuoja apie tai tarpusavyje ir su auklėtoju, padedamas perduoda reikiamą informaciją kitiems

Ugdymo formos, metodai, būdai: stebėjimas, pokalbis, diskusija, tyrinėjimas, kalbiniai žaidimai, vaizduotės bei stalo žaidimai kalbai ugdyti, pasakų inscenizacija, projektinė veikla, išvyka, foto paroda ir kiti metodai.

Priemonės: žaidinimai, smulkioji tautosaka, grožinės literatūros, informaciniai bei publicistiniai kūriniai, video bei garso įrašai, TV ir radijo laidos vaikams, kompiuteriniai žaidimai, paveikslai, fotoalbumai, nuotraukos. Įvairūs simboliai. Paveikslėlių serijos. Telefonas bei įvairios technologijos (klaviatūra, pelė, mikrofonas ir kt.)

Vertybinė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu	
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Skaitymas. Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiaisiais.</p> <p>Rašymas. Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas.</p> <p>2-asis žingsnis. Skaitymas. Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.</p> <p>3-iasis žingsnis. Skaitymas. Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradeda pažinti aplinkoje esančius simbolius.</p> <p>Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigalioja vertikalias ir horizontalias linijas</p>	<p>Skaitymas. Manipuliuoja su įvairaus formato, įvairios medžiagos žaislinėmis paveikslėlių knygelėmis. Manipuliuodamas su žaislinėmis knygelėmis, rodo teigiamas emocijas.</p> <p>Rašymas. Domisi įvairiais rašikliais kaip ir kitais jam naujais daiktais.</p> <p>Skaitymas. Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius.</p> <p>Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.</p> <p>Skaitymas. Klausosi po kelis kartus skaitomos knygelės, nekeičiant teksto. Lygina išvaizdos skirtumus. Skiria grupėje esančius simbolinius ženklus: įvairius žaidimų kampelius, patalpas žyminčius ženklus.</p> <p>Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis keverzoja vertikalias ir horizontalias linijas</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Skaitymas. Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje.</p> <p>Rašymas. Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.). Kraigalionėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje.</p> <p>5-asis žingsnis. Skaitymas. Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja</p>	<p>Skaitymas. Vaizduoja, kad skaito knygą, „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje. Varto žurnalą, knygą, bukletą ar skrajutę, domisi suaugusiojo skaitomu tekstu. Atsako į klausimus apie tai, ką „perskaitė“. Iliustruoja „perskaitytą“ tekstą.</p> <p>Rašymas. Kevertzonėmis rašo savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėja po dailės darbais, grupės ar viešoje bibliotekoje atsiimant knygas ir kt. Veria vardo, pavardės raidžių karolius. Ieško aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės.</p> <p>Skaitymas. Įvardija aplinkoje ar užrašuose esančias pažįstamas raides. Bando raides vaizduoti kūnu ir judesiais. Atpažįsta ir pasako trumpus žodžius. Suteikia pavadinimą paveikslėliui. Pasako priežastinį ryšį (linksmas, nes valgo sveiką maistą; liūdnas, nes jam skauda pilvą). Kuria ir pavadina knygeles, kuria joms tekstukus. Nusako veikėjų,</p>

pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus.

Rašymas. Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniiais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius.)

6-asis žingsnis. Skaitymas. Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradedą suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus.

Rašymas. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.

7-asis žingsnis. Skaitymas. Gerbia ir tausoja knygas, kitus spaudinius (kalendorius, žurnalus ir kt.). Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.). Atpažįsta ir pavadina keletą įvairių šriftu parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių). Atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką, tašką). Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant. Imituodamas skaitymą, kuria savo pasakojimą, susijusį su patirtimi, fantazuoja. Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą ir kt.).

daiktų, veiksmy savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, išiktukais, dalyviais, prieveiksmiais.

Rašymas. Kuria reklamas, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt. Kopijuoja atskiras raides, žodžius. Rašo savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. Pasirašo savo piešinius, darbelius pirmąją vardo raide, visu vardu. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniiais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodžius.

Skaitymas. Varto pasirinktas knygas mėgstama tema. Atpažįsta, įvardina raides. Suploja atitinkamą skiemenų skaičių žodyje. Bando perskaityti užrašus aplinkoje.

Rašymas. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Kopijuoja reikiamas raides, žodžius, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygoose, bukletuose, skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, iškabose. Įvairiais simboliais perteikia informaciją apie save, kitus, aplinką. Atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją perrašo ar savarankiškai užrašo kompiuteriu

Rašymas. Piešiniu, rašinėjimais, raidėmis atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus. Piešiniuose, po darbėliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius. Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstyimo eilutėje ar puslapyje taisyklių	
Ugdymo formos, metodai, būdai: stebėjimas, pokalbis, diskusija, tyrinėjimas, kalbiniai žaidimai, pasakų inscenizacija, projektinė veikla, išvyka, meninė raiška ir kiti metodai. Priemonės: grožinė bei publicistinė literatūra, rašikliai, užrašyti žodžiai, simboliai, abėcėlės raidės, kompiuteris, planai, schemos, grafikai, vaizdo bei video įrašai, magnetofonas, šviesos stalas	
18.10. Aplinkos pažinimas	
Vertybė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja	
Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis	
Tematika. 1. Gamtos reiškiniai. 2. Augalija. 3. Gyvūnija. 4. Ekologija. 5. Aplinka. 6. Šventės, papročiai ir tradicijos. 7. Mano vieta pasaulyje. 8. Visata (galaktika)	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.</p> <p>2-asis žingsnis. Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojami (šukos, šaukštas, nosinaitė).</p> <p>3-iasis žingsnis. Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus</p>	<p>Apžiūrinėja naują aplinką, savo rankas, paduotus daiktus, trumpam atkreipia dėmesį į save veidrodyje. Liečia, ragauja, uodžia, krato, daužo daiktus, žaislus. Bando pasiekti, paimti, paliesti, paragauti, pauostyti, pajudinti, sudėti vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus.</p> <p>Pamėgdžiodamas suaugusiuosius bando šukuotis, valgyti su įrankiais, valyti dantis, šluostyti stalą, pašerti naminių gyvūnų, palaistyti augalą ir pan. Taisyklingai pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Tyrinėja, kaip dviejų ir trijų dimensijų daiktai tinka vienas prie kito, pvz., dėlionės, kaladėlės.</p> <p>Kalbėdami taisyklingai pavadina kai kuriuos dažniau sutinkamus augalus ar gyvūnus, savo kūno dalis. Atkreipia dėmesį į nematytus daiktus, klausinėja, kaip vadinasi, kas tai yra, ar galima pasiimti ir pan. Pasako, kai šalta ar šilta. Padeda prižiūrėti naminius augalus ar gyvūnus, klausia, ką jie mėgsta, kodėl, kitaip rodo susidomėjimą. Džiaugiasi pamatę savo pažįstamą aplinką (darželį, namą, kuriame gyvena), orientuojasi darželyje. Vardija šeimos narius, pasako savo vardą ir pavardę, parodo ir pasako, kiek turi metų</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi</p>	<p>Stebi ir atpažįsta augalus ir gyvūnus gamtoje ir namų aplinkoje, žiūri paveikslėlius, žiūri filmus ir klausosi skaitymo apie naminius ir laukinius gyvūnus, dalyvauja juos prižiūrint. Kalba apie stebimų gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko</p>

pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).

5-asis žingsnis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra). Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis.

6-asis žingsnis. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. Domisi, kokie daiktai buvo naudojami

jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Pastebi gyvūnų, jų išskirtinius bruožus (kailis, uodega, nagai, spalva ir pan.). Žino, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. Stebi dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Ne tik apie tai kalba, bet ir pavaizduoja piešiniu, vaidinimu, dainele, suranda paveikslus knygoje ir kt. Tyrinėja, kaip daiktai juda ir kaip juos pajudinti, pvz., pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant. Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Atkreipia dėmesį į pasikeitimus savo aplinkoje.

Tyrinėjami gamtoje stengiasi elgtis atsargiai. Grupuoja gamtinę medžiagą pagal požymius. Domisi gyvūnų jaunikliais, jų panašumu į tėvus, elgsena. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. Aiškinasi, kuo jie naudingi. Mėgsta išvykas į gamtą, muziejų, ūkį ar į tėvų darbovietes, rodo susidomėjimą, stengiasi atlikti mažas užduotis, aktyviai dalyvauja aptariant, ką patyrė, išsiaiškino. Dalyvauja pokalbiuose apie orą, stebi metų laikų kaitos požymius, klausinėja apie mums neįprastus gamtos reiškinius, katastrofas, kurios vyksta pasaulyje. Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, muziką, nesudėtingą vaizdinę informaciją. Išbando techniką, kuri padeda tyrinėti judėjimą, pvz., ratai, skridiniai, magnetai, sūpynės. Kalba apie tai, kuo bus suaugę. Stebėdami fotografijas, aiškinasi, kuo panašūs į savo artimuosius. Domisi šeimos ir darželio tradicijomis, ruošiasi joms ir apie jas kalba. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus.

Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius (pvz., kūno dangą, galūnių, snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą). Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo). Dalyvauja ruošiant daržovių, vaisių salotas. Moka nusakyti daikto pagaminimo seką (pvz., iš avių gaunama vilna, verpiami siūlai, mezgamos pirštinės). Stebi įvairius gamtos reiškinius. Klausinėja apie dangaus kūnus, ieško informacijos apie juos knygoje, internete. Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. Kuria įvairius darbelius iš antrinių žaliavų. Pasakoja, kur dirba tėveliai, apie giminę, šeimos šventes. Tyrinėja žemėlapius, gaublį. Randa žemėlapyje gimtąjį miestą, kur gyvena seneliai, pusseserė ar pusbroliis. Moka parodyti žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, Klaipėdą, pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. Noriai išbando senovinius daiktus (pvz., lygina kočėlu, muša sviestą ir kt.). Moka

seniau, kaip jie pasikeitė. Papasakoja apie tradicines šventes. Pradeda jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. Mokosi rūšiuoti atliekas.

7-asis žingsnis. Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausius bruožus (miške vyrauja medžiai ir krūmai, pievose – žolės; vandens telkinių augalai gali augti tik panirę ar pusiau panirę į vandenį ir pan.). Suaugusiųjų padedamas pastebi požymius, kurie rodo augalų bei gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje. Nurodo kelis gyvūnus, kurie minta tik augalais, ir kelis, kurie minta kitais gyvūnais ir vadinami plėšrūnais. Atpažįsta po kelis miško ir vandens augalus bei gyvūnus, valgomuosius grybus. Paaiškina, kad nežinomų augalų uogų ir grybų negalima ragauti, nes jie gali būti nuodingi. Paaiškina, kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus. Nusako, iš ko ir kaip gaminama duona, pieno produktai. Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauja, aiškinasi kodėl; pateikia (ne)tirpstančių medžiagų, vandenyje (ne)skęstančių daiktų pavyzdžių. Domisi gamtos reiškiniiais ir jų aiškinimu (rasa, vaivorykštė, vėjas). Nusako, kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse. Paaiškina, kad Saulė apšviečia ir šildo Žemę; samprotauja, kuo planetos skiriasi nuo žvaigždžių. Tvarkingai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką. Paaiškina, kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, esant galimybėms jas rūšiuoja. Samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms, dirbantiems įvairius darbus. Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita mūsų ir kitose šalyse. Domisi savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais, gali apie kelis trumpai papasakoti. Domisi aktualiais visuomeninio gyvenimo įvykiais. Bando prisiimti atsakomybę už bendrą darbą, stengiasi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose,

palyginti ir įvardyti dabartinės buities technikos pranašumus. Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi. Žino, kas yra „giminės medis“. Žaidžia įvairius stalo žaidimus

šventėse ir kituose renginiuose	
<p>Ugdymo formos, būdai, metodai: ekologinė bei pažintinė išvyka, ekskursija, akcija, paroda, kūrybinė-praktinė užduotis, stebėjimas, eksperimentas, bandymas, imitaciniai bei vaizduotės žaidimai, pokalbis, diskusija, projektinė veikla, susitikimas, liaudies menininko ar savo profesijos specialisto darbo proceso stebėjimas, edukacinė veikla muziejuje, ugdymasis naudojant informacines technologijas ir kiti metodai.</p> <p>Priemonės: kompiuteris, video bei vaizdo medžiaga, informacinio turinio knygos, plakatai, svorio, ilgio, tūrio bei laiko matavimo prietaisai, ratai, skridiniai, magnetai, sūpynės, didinamieji stiklai, mikroskopas, magnetofonas, šviesos stalas, žemėlapiai, gaublys, tautinė atributika, didaktiniai žaislai-gyvūnai, konstruktoriai, statybinė medžiaga, buitines daiktai, loto, dėlionės ir plakatai apie profesijas, gamtinė medžiaga, vaisių, uogų bei daržovių muliažai, antrinės žaliavos, senoviniai daiktai ir kt.</p>	
18.11. Skaičiavimas ir matavimas	
Vertybinių nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas	
<p>Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradeda suvokti laiko tėkmę ir trukmę</p>	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Skaičiavimas. Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne).</p> <p>Matavimas. Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.</p> <p>2-asis žingsnis. Skaičiavimas. Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų).</p> <p>Matavimas. Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.</p> <p>3-iasis žingsnis. Skaičiavimas. Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę.</p> <p>Matavimas. Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktų</p>	<p>Skaičiavimas. Noriai įsitraukia į žaidimą „Slėpynės“. Žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo. Norą žaisti išreiškia veiksmais (ima suaugusį už rankos ir tempia link žaislo).</p> <p>Matavimas. Siekia netoliese padėtų žaislų; pirštais ima smulkius daiktus, išskėtom rankom – didelius daiktus; valgo šaukštu; stebi, kas atsitinka, kai ką nors sugriauna, išardo. Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, bando jį paridenti. Iš dviejų spalvų kamuoliukų atneša prašomos spalvos kamuoliuką.</p> <p>Skaičiavimas. Paklaustas parodo pirštukais, kiek turi metukų. Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištiesia rankytes į šonus.</p> <p>Matavimas. Žaisdamas ieško ir randa reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Suranda skylutę, pro kurią pralystų kaladėlė. Tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) kamuolį.</p> <p>Skaičiavimas. Pasako, kiek turi metukų. Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą. Žaislus, daiktus dėlioja, rikiuoja į eilę (pvz., iš kėdučių sustato traukinuką). Įvairioje veikloje kaitalioja dvi spalvas.</p> <p>Matavimas. Kaladėlių krūvelėje randa tos pačios spalvos, formos ar dydžio detalę. Parodo, kurie du iš 4–5 paveikslukų yra tokie patys. Dviejuose paveikslėliuose randa 3–4 slypinčius skirtumus. Visaip bandydamas suranda reikiamą dėlionės detalę. Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių: bokštui sugriuvus, daro bokšto</p>

<p>palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.</p>	<p>pagrindą iš daugiau (didesnių) kaladėlių, viršuje esančias kaladėles dėlioja atsargiau</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Skaičiavimas. Pradedama skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridendant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradedama vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...).</p> <p>Matavimas. Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradedama skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.</p> <p>5-asis žingsnis. Skaičiavimas. Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: „Kiek iš viso?“ „Kiek daugiau?“ „Kiek mažiau?“</p> <p>Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus (elementus) pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius.</p>	<p>Skaičiavimas. Atsakydamas į klausimą „Kiek?“ vartoja žodžius (daug, vienas, nė vieno). Ieško ir randa dvi korteles, kuriose pavaizduota tiek pat daiktų. Paveikslėlyje suranda trims meškiukams po puodynę medaus. Žaisdamas vartoja sąvokas (pirmas, antras...).</p> <p>Matavimas. Paveikslėlyje randa visus vienos formos daiktus. Iš krūvelėje padėtų trijų spalvų kaladėlių pastato tris skirtingų spalvų bokštelių. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gabaliukų sukomponuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). Randa reikiamą dėlionės detalę; iš kaladėlių, molio, smėlio ir pan. Padaro stebėto daikto modelį. Pridėdamas vieną prie kito, vidutinio dydžio daiktą padeda tarp trumpiausio ir ilgiausio. Kambario ilgį, matuoja žingsniais; išrikiuoja kamuolius nuo mažiausio iki didžiausio. Apibūdina erdvės objektus, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos ir vartojant tokius palyginimus kaip: „panašus į kubą“, „apvalus kaip kamuolys“ ir pan. Supranta, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio (pvz., paprašyti atrinkti vienodos spalvos, bet skirtingos formos ar dydžio daiktus). Žaidžia konstruktoriumi „Lego“. Žaidžia judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu (pvz., žaidimas „Diena – naktis“, „Šilta – šalta“), paeiti tris žingsnius į priekį. Kalba apie tai, ką kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.</p> <p>Skaičiavimas. Skaičiuoja, kurių paukščių paveikslėlyje yra daugiau: skrendančių į kairę ar į dešinę. Paima prašomą (reikiamą) daiktų skaičių. Žodžiais paaiškina, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai. Nuspalvina pakaitomis dryžiukais dviem spalvomis nupieštą objektą (pvz., zebra). Suveria pakaitomis dviejų spalvų karoliukus. Serviruoja stalą. Paeiliui dėlioja trikampių ir kvadratus. Išklauses pasakos, kurioje du–trys veikėjai paeiliui ką nors atlieka, geba atsakyti į tokius klausimus, kaip: „Ką atsakė trečiasis veikėjas?“, „Kas atėjo pirmas?“ Žaidžia žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kur reikia keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka (pvz., žaidimai „Trečias bėga“, „Daryk taip, kaip Jonelis daro“; žaidimuose, kai nutilus muzikai ar suplojus kaskart pasakoma, kaip kitaip reikia pasielgti: susigrupuoti – sustoti po du, susėsti į du ratukus, parodyti 4 pirštukus ir pan.). Skaičiuoja, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir t. t. veikėjai (pvz., pasaka „Trys paršiukai“,</p>

Matavimas. Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Palygindamas daiktų dydžius, naudojasi sąlyginiu matu (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradedą suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.

6-asis žingsnis. Skaičiavimas. Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais.

Matavimas. Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojasi vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar burių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.) Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduje, išorėje ir kt. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).

7-asis žingsnis. Skaičiavimas. Pradedą suprasti ryšius tarp skaičių

„Mergaitė ir lokys“, „Pagrandukas“). Skiria ir vartoja kelintinius skaitvardžius. Matavimas. Žaidžia stalo žaidimus. Karpo, paišo, spalvina trikampus, stačiakampus. Nuspalvina trikampus viena, o stačiakampus – kita spalva. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kuria aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką. Serviruoja stalą. Surikiuoja daiktus nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. „Rašo“ tekstą iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Paprašytas paima priešais save esantį daiktą, palenda po stalą, įropoja į kalniuką, užlipa ant suoliuko. Žaidžia žaidimus, kuriuose tenka vartoti vietą ir padėtį nusakančius įvairius žodžius. Pasakodamas, ką veikė vakar, kalba būtuojų laiku, o ką veiks rytoj – būsimuoju laiku.

Skaičiavimas. Skaičiuoja, kiek daiktų yra vienoje ir dvejose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Pavaizduoja, sukomplektuoja, atrenka prašomą (užrašytą) objektų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau (mažiau) elementų. Objektų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas. Ieško ir randa garsų, judesių, spalvų ir kt. sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem trimis elementais. Piešia smulkius ornamentus iš kairės į dešinę.

Matavimas. Randa daiktą, kuris dydžiu, forma arba spalva skiriasi nuo kitų padėtų ar pavaizduotų daiktų. Aplinkoje randa daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas matytas geometrines figūras. Norėdamas sužinoti, kuriai lazdelei – ilgai ir plonai ar trumpai ir storai – buvo sunaudota daugiau plastilino, abi lazdeles ar vieną jų transformuoja į formą, kuri leistų jas kaip nors palyginti. Pasiūlo būdą atstumui išmatuoti: Matuoja pėdomis, sprindžiais, piršto storiu, lazdele ir pan. Atranda, kad skirtingos formos daiktai gali būti tos pačios talpos ar masės. Žino apie ilgio, tūrio, masės matavimo priemones ir būdus. Keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą arba simbolius (pvz., randa kelią, kai maršrutas žymimas rodyklėmis). Sudaro maršruto planą. Papasakoja, kaip daiktai išsidėstę nuotraukoje, paveikslėlyje. Žino savaitės trukmę, jos dienų seką; apibūdina metų laikus pagal pokyčius gamtoje, atliekamus darbus; pasako, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę, metus

<p>(pvz., kad šeši susideda iš dviejų trejetų arba iš trijų dvejetų porų). Pradedama suprasti ir vartoti žodžius: sudėti, pridėti, atimti, kiek bus, kiek liks ir pan. Išdėlioja daiktus į eilę pagal tą patį požymį (pvz., pagal spalvos intensyvumą).</p> <p>Matavimas. Skiria ir pavadina plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras (kubą, rutulį); aplinkoje randa daiktus, savo forma primenančius šias figūras. Dėlioja paveikslėlius iš didesnio kiekio elementų, stato iš smulkesnių detalių. Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą). Pradedama suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kitai grupei pagal kitą požymį. Pradedama suprasti, kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta ir kt. (pvz., sako: „Aš esu didelis, o kačiukas mažas, bet aš esu mažas, o namas didelis“). Moka parodyti, kur yra greta (tačiau tik iš šonų, ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai (pvz., laukujos durys, sodas). Žaisdamas naudojasi vis didesne erdve</p>	
<p>Ugdymo formos, būdai, metodai: kūrybinė-praktinė užduotis, stebėjimas, eksperimentas, bandymas pokalbis, diskusija, projektinė veikla, edukacinė veikla, ugdymasis naudojant informacines technologijas; kūrybiniai-interpretaciniai, modeliavimo, skatinimo-inicijavimo-motyvavimo, pagalbos-paramos ir kiti metodai.</p> <p>Priemonės: kompiuteris, video bei vaizdo medžiaga, svorio, ilgio, tūrio bei laiko matavimo prietaisai, magnetofonas, šviesos stalas, didaktiniai žaislai-gyvūnai, konstruktoriai, statybinė medžiaga, loto, kortelių žaidimai su skaičiais, dėlionės, gamtinė medžiaga, strateginiai ir kt., stalo žaidimai ir kt.</p>	
<p>18.12. Meninė raiška</p>	
<p>Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje</p>	
<p>Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia išpūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje</p>	
<p>Numatomi pasiekimai</p>	<p>Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)</p>
<p>1–3 metai</p>	
<p>1-asis žingsnis. Muzika, šokis. Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklydama, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais.</p> <p>Žaidinimai ir vaidyba. Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu.</p> <p>Vizualinė raiška. Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja,</p>	<p>Muzika, šokis. Reaguoja į girdimus muzikos garsus, melodiją, suaugusio veido mimiką, balso intonaciją: suklūsta, sutelkia žvilgsnį, krykščia, guguoja, leliuoja, čiauška, nustoja arba pradeda judėti. Eksperimentuoja garsais: barškina barškutį, maigo cypukus, judina varpelį.</p> <p>Žaidinimai, vaidyba. Reiškia emocijas: krykštauja, ploja, juda, linguoja, spyruokliuoja, mojuoja žaislais, daiktais.</p> <p>Vizualinė raiška. Apžiūrinėja, ragauja, varto dailės priemones. Pieštuku, teptuku,</p>

brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto.

2-asis žingsnis. Muzika, šokis. Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu.

Žaidinimai ir vaidyba. Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina).

Vizualinė raiška. Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštais dažais, minkšta tešla) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones, intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).

3-iasis žingsnis. Muzika. Emocingai atliepia klausomus kūrinus (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinus) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka). Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais.

Šokis. Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką.

kreidele baksnoja, brauko, tepa taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes. Tapšnoja delnais dažus, tepa, brauko pirštais.

Muzika, šokis. *Muzikos klausymas.* Klausosi aplinkos garsų, maršinės, ramios instrumentinės muzikos, balsu atliekamų lopšinių, žaidinimų, kykavimų. Išreiškia emocijas reaguodamas į muzikinius garsus: ploja „katutes“, sukioja plaštakas, linguoja, tūpčioja, trepsi, stuksena, barškina. *Dainavimas.* Mėgdžioja suaugusio dainavimą ir taria lengvus dainelių žodžius, intonuoja garsus, imituoja aplinkos garsus. *Ritmika.* Ritmuoja vaikiškais muzikos žaislais ir instrumentais: spaudžia cypukus, barškina barškučius, beldžia kaladėlėmis, muša būgnelį. Atlieka natūralius judesius: eina paskui suaugusįjį įvairiomis kryptimis, būreliu, sukasi vietoje, ploja, sukioja plaštakas, trepsi, spyruokliuoja.

Žaidinimai, vaidyba. Mėgdžioja suaugusiojo balso intonacijas, parodytus veiksmus, žaidinimų judesius. Veiksmais parodo jausmus ir norus: mojuoja, apkabina, stumia.

Vizualinė raiška. Veikia su piešimo priemonėmis: piešia tašelius, brūkšnelius, keverzoja linijas, jų raizginius. Džiaugiasi dailės priemone paliekamu pėdsaku. Domisi, tyrinėja lipdymo medžiagas: minko, ploja, kočioja. Atranda skirtingus veikimo būdus: brauko teptuku, pirštais, varvina dažus, maigo tešlą.

Muzika. *Muzikos klausymas.* Klausosi linksmų, ramių, maršinių instrumentinių muzikos kūrinėlių, balsu atliekamu dainų. Emocingai atliepia klausomus kūrinus – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi. Skiria garso savybes: aukštas, žemas, garsus, tylus. Savais žodžiais nusako kūrinio nuotaiką. *Dainavimas.* Dainuoja kartu su suaugusiuoju ir kitais vaikais 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Išmoka trumpų, nesudėtingų dainelių tekstą, judesius. *Ritmika.* Apžiūrinėja, tyrinėja, groja vaikiškais ritminiais instrumentais: barškučiais, būgneliais, lazdelėmis, šaukštais, skambančiomis dėžutėmis, žvangučiais. Spontaniškai kuria: dainuoja savitais žodžiais, ritmuoja.

Šokis. Drauge su suaugusiuoju žaidžia muzikinius žaidimus, tekstą imituoja kūno judesiais: eina, trepsi, apsisuka. Charakteriniais judesiais parodo aukšto ir žemo registro muziką, imituojuot gyvūnų, paukščių elgesio savybes. Keičia judesį pagal kontrastingą muziką. Pastebi gamtos reiškinius ir pademonstruoja judesiu: šviečia

<p>Žaidimai ir vaidyba. Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaimė kilusias emocijas.</p> <p>Vizualinė raiška. Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo abstrakcijose išvelgia daiktus ar įvykius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu</p>	<p>saulė, pučia vėjas, lyja lietus, sninga sniegas.</p> <p>Žaidimai, vaidyba. Reiškia emocijas žaisdamas muzikinius žaidimus. Pasirenka žaislus, daiktus, atlieka matytus veiksmus: supa lėlę, nešioja meškutį, mojuoja kaspinėliais, skarelėmis. Kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus.</p> <p>Vizualinė raiška. Spontaniškai piešia ilgas ir trumpas linijas, linijų raizginius, taškučius, brūkšnelius, mažus ir didelius apskritimus, jų derinius, jungia apskritimus tiesiomis, lenktomis linijomis. Skiria pagrindines spalvas, pasirenka kurios yra gražiausios. Dėlioja, klijuoja paruoštas kontrastiškų spalvų, įvairių formų figūras, elementarius vaizdelius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo būdus: minko, maigo, volioja, spaudžia, ploja, tempia. Atpažįsta, išvardija, pasako kokiomis spalvomis pavaizduoti stebėti gamtos reiškiniai: lietus, sniegas, rudeniniai lapai ir t. t. Komentuoja ką padarė, rodo draugams. Mėgaujasi procesu</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Muzika. Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams.</p> <p>Šokis. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką.</p>	<p>Muzika. <i>Muzikos klausymas.</i> Klausosi natūralių gamtos garsų, kontrastinio pobūdžio muzikos kūrinių. Reaguoja į muzikos nuotaiką, apibūdina vartojant terminus: greita, lėta, linksma, liūdna. Suvokia garso aukštį, stiprumą. Pavadina ir skiria vaikiškų muzikos instrumentų: varpelio, būgnelio, barškučio, metalofono, pianino skambėjimo tembrus. Girdi, skiria muzikinius ir nemuzikinius garsus. <i>Dainavimas.</i> Dainuoja kartu su suaugusiuoju, kitais vaikais, su instrumento pritarimu trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies daineles. Žino ir atpažįsta, kurios dainos turi įžangą. Pradedą dainuoti po įžangos. Supranta dainos žodžius, pasakoja turinį, apibūdina nuotaiką. Dainavimą palydi judesiais. Skanduoja paskirus žodžius, trumpus tekstus, skaičiuotes. <i>Ritmika.</i> Išreiškia norus, pasirenka instrumentus. Ritmuoja ir tyrinėja garso išgavimo būdus kūno perkusija, įvairiais vaikiškais muzikos instrumentais: lazdelėmis iš kieto, sauso medžio, metaliniais, mediniais šaukštais, metalinėmis lėkštėmis, būgneliais, žvangučiais, instrumentais iš gamtinės medžiagos, buitinių atliekų. Ritmiškai atlieka trumpas ritmines sekas, pritaria suaugusiojo grojimui. Spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui.</p> <p>Šokis. Žaidžia muzikinius žaidimus, ratelius, vaizduoja darbo proceso, augalų, gyvūnų judesius. Koordinuoja judesius, išlaiko pusiausvyrą, juda po vieną, vorele, rateliu susikabinus rankomis, vienas paskui kitą, atlieka paprastus žingsnius, pritūpia, apsisuka. Atlieka judesius stovint, einant ratuku. Judesiais perteikia linksmą, liūdną,</p>

Žaidimai ir vaidyba. Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas.

Vizualinė raiška. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.

5-asis žingsnis. Muzika. Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniai. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms.

Šokis. Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų

energingą šokio, muzikinio ratelio nuotaiką. Perteikia keletą vaizduojamo veikėjo judesių, veiksmų. Naudoja priemones: skareles, kaspinus, gėles.

Žaidimai ir vaidyba. Pasirenka žaidimo temą, vaidina pasirinktą vaidmenį. Kuria dialogą tarp veikėjų. Atkuria matytas situacijas, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius.

Vizualinė raiška. Orientuojasi popieriaus lape. Pasirenka įvairaus formato popierių, susipažįsta su jo savybėmis, išbando: piešia ant šlapio, glamžyto, spalvoto popieriaus. Skiria ir įvardija pagrindines spalvas. Turi mėgstamas spalvas. Atpažįsta pagal pavyzdį. Piešia nesudėtingų formų daiktus, aplikuoja plėšytas, kirptas formas. Vaizduoja dideles, mažas, kamputas, apvalias, netaisyklingas formas. Naudoja paprastas, mišrias dailės technikas ir įvardija jas. Pasakoja ką nupiešė, žaidžia nupieštu piešiniu, rodo draugams. Uždaro flomasterį, pamirko teptuką, nubraukia į indelio kraštą dažų perteklių, lipdant naudoja lenteles, minko atitinkamą lipdymo medžiagos kiekį. Formuoja, sujungia trijų ir daugiau detalių lipdinio dalis, spaudžia duobeles, griovelius.

Muzika. *Muzikos klausymas.* Klausosi „gyvos“, vokalinės, instrumentinės muzikos, natūralių gamtos, aplinkos garsų. Skiria muzikinius ir nemuzikinius garsus. Skiria garsų savybes: aukštį, trukmę, stiprumą. Muzikos kūriniuose atpažįsta muzikos instrumentus: smuiką, fortepijoną, būgnus, kai kuriuos pučiamuosius instrumentus. Lygina garsus pagal panašumą ir kontrastingumą. Skiria klausomos muzikos nuotaiką, muzikos vaizdus. Išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta, mėgdžioja gamtos garsus, paukščių balsus. Atpažįsta smuiko, pianino, būgno, dūdelės, varpelio, tembrus. *Dainavimas.* Dainuoja vienas, su grupe, su instrumento pritarimu vienbalses, dialoginio pobūdžio liaudies, autorines dainas. Taisyklingai formuoja garsą, balsą derina prie kitų, prie akompanimento, jaučia dainos ritmą. Balsu, mimika ir kūno išraiška perteikia dainų nuotaikas, dalijasi įspūdžiais. Išbando balso skambesį įvairioje aplinkoje: grupėje, kieme ir kt. Išdainuoja savo ir draugų vardus, mįsles, patarles ir t. t. Prie dainos teksto kuria personažų judesius, mimiką. *Ritmika.* Ritmiškai groja ritminiais instrumentais: lazdelėmis, šaukštais, marakomis, žvangučiais, trikampiu, trinkomis, būgneliais, melodiniais instrumentais: metalofonais, ksilofonais, molinukais, dūdelėmis, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais. Grodami seka muzikos ritminį piešinį pritaria dainoms ir šokiams.

Šokis. Šoka lietuvių liaudies, originalios kūrybos šokius. Taiko judesius prie

žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių–šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus).

Vaidyba. Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką.

Vizualinė raiška. Savo emocijas, patirtį, išpūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).

6-asis žingsnis. Muzika. Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius išpūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai.

kintančios muzikos. Ritmiškai eina, lengvai bėga, atlieka įvairius paprastuosius žingsnius, šokinėja ant vienos, kitos kojos, sukasi po vieną, poromis, landžioja „gyvatėle“, sudaro, sumažina, padidina ratelį. Žino šokio, ratelio nuotaiką, išreiškia judesiais. Pritaiko judesius vaizduojant gamtos reiškinius, gyvūnus. Kuria penkių–šešių natūralių judesių sekas, savaip perteikia ratelio veikėjo nuotaiką.

Vaidyba. Vaidina su lėlėmis, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keičia baso intonacijas. Išreiškia norus, jausmus, mintis, baimes. Kuria ir savaip perteikia veiksmų sekas, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. Susikuria žaidimo aplinką. Naudoja įvairius daiktus, reikmenis drabužius.

Vizualinė raiška. Stebi gamtą, jos reiškinius, ieško kūrybos formų. Atranda spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Maišant dažus išgauna naujų spalvų. Aplikavimą derina su piešimu, spaudavimu, tapymu. Aplikavimui naudoja gamtinę medžiagą, tekstilę, spalvotą popierių. Klijuoja pedagogo paruoštas, savo pačių plėšytas, kirptas formas, kuria koliažus ant kartono, laikraščio, tapetų, audinio. Iš medžio gabaliukų, šapelių, putplastčio, dėlioja nesudėtingus vaizdelius, ornamentus, skulptūras. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris proceso eigoje kinta. Saugiai, tvarkingai dirba su žirkėmis. Lipdo nesudėtingas formas iš molio, plastilino, modelino, druskinės tešlos. Atsižvelgia į lipdymo priemonių savybes: sušildo tarp rankų, minko, sulipdo atskiras lipdinio dalis. Lipdydami įsimena daikto požymius, savybes. Pasakoja veiklos eigą.

Muzika. *Muzikos klausymas.* Klausosi ir atpažįsta girdėtus, skirtingo žanro, kontrastingo charakterio muzikos kūrinius. Išsirenka labiausiai patinkančius. Skiria muzikines formas: maršą, polką, valsą, lopšinę. Suvokia muzikos nuotaiką. Muzikos kūrinyje atpažįsta muzikos instrumentus: smuiką, kankles, varinius pučiamuosius, fortepijoną, gitarą. Pasako kūrinio tempą, dinamiką. Skiria natūralius gamtos ir žmogaus sukeltus skleidžiamus garsus. Apibūdina muzikinius ir nemuzikinius garsus. Improvizuoja ir eksperimentuoja garsine medžiaga, atskleidžia muzikinių garsų kilmę. Išgirsta, įsiklauso, pamėgdžioja, atkuria girdimus garsus balsu, plojimu, trepsėjimu, taukšėjimu daiktu, muzikos instrumentu. Supranta ir apibūdina garso aukštį, trukmę, stiprumą. *Dainavimas.* Dainuoja natūraliu balsu vienas, su grupe, su instrumento pritarimu, be pritarimo. Tiksliai intonuoja, aiškiai taria žodžius. Įsiklauso į savo ir draugų dainavimą, kartu pradeda ir baigia dainuoti, klausosi akompanimento. Įsijaučia į nuotaiką, pasakoja turinį. Išdainuoja vardus, mįsles, patarles, skaičiuotes.

Šokis. Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreikšdamas erdvės (aukštai–žemai) ir laiko (greitai–lėtai) elementus.

Vaidyba. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas.

Vizualinė raiška. Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.

7-asis žingsnis. Muzika. Klausosi kompozitorių ir liaudiškos

Dainuoja įvairioje aplinkoje: salėje, grupėje, lauke. *Ritmika*. Atpažįsta, pasirenka vaikiškus muzikos instrumentus. Taisyklingai sėdi, laiko, groja ritminiais, melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais, pasigamintais instrumentais iš gamtos objektų, buitinių atliekų, pritaria savo dainavimui, pedagogo grojimui. Atlieka muzikines pjeses solo, orkestre, seka „dirigento“ judesius. Improvizuoja balsu, vaikiškais muzikos instrumentais. Kuria melodijas, ritmus, savo žodžius žinomoms dainoms.

Šokis. Šoka lietuvių liaudies, originalios kūrybos šokius su skirtingo tempo dalimis, muzikinius ratelius. Judesiu pagal savo įsivaizdavimą perteikia šokio, ratelio turinį, veikėjo veiksmus. Vaizduodami personažą reaguoja į pasikeitusį muzikos tempą, dinamiką, registrą. Judesiu improvizuoja įvairią muziką, jaučia judėjimo kryptį, išreiškia erdvės ir laiko elementus (aukštai–žemai, greitai–lėtai). Keičia ir derina judesius pagal pasikeitusios muzikos nuotaiką, tempą, išreiškia savo emocijas – džiaugsmą, liūdesį. Šoka po vieną, poroje šalia vienas kito, sukasi paprastai, už parankių, landžioja pro susikibusias rankas, eina, bėga paprastais ir bėgamaisiais žingsniais rateliu į vieną, kitą pusę, lygiuoja linijomis, padaro tiltelius, grandinėles. Savarankiškai atlieka muzikinius žaidimus, ratelius, noriai žaidžia laisvalaikio metu.

Vaidyba. Savarankiškai renkasi vaidmeninio žaidimo temą, plėtoja numatytą siužetą naudodamasis įgyta patirtimi. Kuria lėlių, dramos vaidinimus. Improvizuoja veikėjų veiksmus, žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia emocines būsenas. Imasi įvairių vaidmenų. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, atributiką. Improvizuoja pasirinktą veikėją, naudoja charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, dekoracijas. Bando kurti lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, pasiūlytą situaciją, bendradarbiauja su kitais. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose perteikia veikėjų mintis, emocijas.

Vizualinė raiška. Tikslingai pasirenka priemones ir technikas. Piešia išryškindamas atskiras detales, vaizdus papildo raidėmis, skaičiais, žodžiais. Komponuoja, išdėlioja vaizduojamus objektus pagal siužetą, išryškina atskirus bruožus, reikšmingas detales, žmogaus judesį. Pagal išankstinį sumanymą kuria koliažus, erdvines, mobilias, ant šviesos stalo kompozicijas, konstrukcijas, smėlio skulptūras. Bendradarbiauja, dalijasi idėjomis, kuria bendrus dailės darbus. Kerpa įvairias formas, ratukus, išgauna spirales, kuria ornamentus, vaizdus. Dekoruoja audinius, maišo spalvas, spauduoja, lieja. Eksperimentuoja įvairių medžiagų ir technikų teikiamomis galimybėmis: piešia šlapiame smėlyje, ant asfalto, plytelių. Žiūri pasiūlytus draugų, liaudies menininkų kūrinius, aplinkos objektus, savais žodžiais apibūdina juos. Vertina savo gimtą kraštą, jo žmones, tautos tradicijas

muzikos kūrinių. Įvardija kai kuriuos klausytų kūrinių autorius ir atpažįsta liaudiškos muzikos kūrinius. Tyrinėja melodijos judėjimo kryptį, dermę, atlikimo rūšis. Išraiškingai, skambiu, natūraliu balsu dainuoja dainas a cappella ar su instrumentiniu pritarimu. Dainuoja oktavos ribose solo, ansamblyje ir su visa grupe. Tyrinėja balso skambėjimo ypatumus dainuodami su žodžiais ir be jų, žaisdami įvairius žaidimus. Noriai, džiugiai groja ir improvizuoja daiktais iš gamtos (akmenukais, lazdelėmis, kriauklytėmis, kankorėžiais, riešutais ir kt.), savos gamybos vaikiškais muzikos instrumentais. Groja ritmiškai, aiškiai, taisyklingai sėdi, laiko instrumentą (būgnelį, trikampį, molio švilpynę ir kt.) ir pritaria dainoms, šokiams, rateliams, muzikiniams žaidimams. Kuria ritmus ir melodijas dainoms, improvizuoja muzikos instrumentais pagal savo sugalvotą ar suaugusiojo pasiūlytą temą.

Šokis. Žaisdamas šokamuosius žaidimus, šokdamas ratelius, natūralių judesių autorinius šokius savitai reiškia nuotaikas. Kuria natūralių judesių trumpą šoki, reaguodamas į muziką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreikšdamas šokio elementus (erdvę, laiką ir energiją).

Vaidyba. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, pasiūlytą meninę ar ugdomąją situaciją, bendradarbiauja su kitu vaidinimo veikėju. Improvizuoja dialogą, nuoseklią veiksmų seką, laisvai, su pasitikėjimu atskleidžia veikėjų norus, emocijas būsenas. Naudoja charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, prireikus – menamus ar tikrus reikmenis, dekoracijas. Žaidžia muzikinius žaidimus ir ratelius, vaizduodamas veikėjų bendravimo sceneles.

Vizualinė raiška. Drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus. Numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairiai varijuodamas spalvų, linijų bei formų junginiais ir deriniais, išryškindamas detales pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas. Kurdamas bendrus darbus bando derinti savo sumanymus ir veiksmus su kitais. Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, technikas sumanymui įgyvendinti. Bando kurti naudodamasis skaitmeninio piešimo ar kitomis kompiuterinėmis

programomis, skaitmeninėmis priemonėmis	
Priemonės: ritminiai muzikos instrumentai: būgnai, varpeliai, barškučiai, lazdelės, metaliniai, mediniai šaukštai, terkšlės, lietaus lazdos, metalinės lėkštės, akmenukai, pagaliukai, trikampiai ir kt., melodiniai muzikos instrumentai: dūdelės, molinukai, metalofonai, ksilofonai, pianinas, kanklės, ir kt., instrumentai iš gamtinės medžiagos, plastikinės dėžutės, kibirėliai, indeliai, spalvotos skarelės, kaspiniai, parašutas, spalvoti pieštukai, flomasteriai, guašas, akvarelė, vaškinės kreidelės, plastilinas, modelinas, molis, lentelės, stekas, gamtinė medžiaga, klijavimo priemonės, žirkklės, stalo teatras, karūnėlės, širma, vaidybos atributika, molbertai, įvairūs žaislai siužetiniams vaidmeniniams žaidimams, žurnalų iškarpos, knygos, konstruktoriai, statybinė medžiaga, plakatai, buities daiktai, mikrofonai, DVD, CD, šviesos stalai, multimedija, kompiuteris	
Metodai: žaidimas, vaizdinis-girdimasis, vaizdinis-kontrastinis, vaizdinis-regimasis (muzikos klausymui, muzikos instrumentų demonstravimui), žodinis, praktinis, stebėjimas, eksperimentavimas, tyrinėjimas, imitavimas, lyginimas, analizavimas, bandymas	
Formos: muzikinės, meninės, edukacinės veiklos, savarankiškas muzikavimas, vakaronės, rytmečiai, kūrybinės dirbtuvės, koncertai, pramogos, šventės, renginiai, parodos, akcijos, konkursai, festivaliai, projektai	
18.13. Estetinis suvokimas	
Vertybinė nuostata. Domisi, gėrįsi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla	
Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emociškai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.</p> <p>2-asis žingsnis. Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.</p> <p>3-iasis žingsnis. Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. Emociškai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamosis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis</p>	<p>Rodo susidomėjimą – guguoja, krykštauja, juokiasi, judina rankas, kojas, linguoja įsikibęs į atramą, spyruokliuoja emociškai kalbinamas, matydamas ryškių formų, spalvų daiktus, žaislus, girdėdamas muzikinius garsus. Liečia rankomis, šūkčioja, kalba žiūrėdamas spalvotą iliustruotą knygelę. Trumpam sutelkia dėmesį.</p> <p>Džiaugiasi, šypsosi, klausydamas linksmos kalbinančio suaugusiojo intonacijos, muzikos, dainos. Nuliūsta, susimąsto, nusiramina klausydamas ramios, liūdnos muzikos. Verkia išreišdamas nepasitenkinimą. Sutelkia žvilgsnį, stebi, ploja, trumpais skiemenimis išreiškia susidomėjimą šokančiu, piešančiu suaugusiuoju, vaiku. Mėgdžioja veiksmus, garsus. Džiūgauja, krykštauja, čiupinėja, skina spalvingas gėles pievoje.</p> <p>Džiaugiasi girdėtu muzikos įrašu, daina: suklūsta, rodo, šypsosi, mojuoja rankomis, kojomis į muzikos taktą. Žiūri lėlių, dramos spektaklius. Juokiasi, ploja, šūkčioja linksimų vaidinimų metu. Emociškai reaguoja į girdimus garsus, intonacijas, žodžių sąskambį, į savo ir kitų piešinius, spalvotas iliustracijas, džiaugiasi savo puošnia apranga. Galvos linktelėjimu, žodžiu „taip“ pasako ar patiko muzika, daina, šokis, vaidinimas, dailės darbelis</p>
4–6 metai	

4-asis žingsnis. Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.

5-asis žingsnis. Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrasi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.

6-asis žingsnis. Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrasi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.

7-asis žingsnis. Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje, kūrybinėje ir kasdienėje veikloje. Atpažįsta ir pasakoja apie muzikoje, šokyje, vaidinime, vizualiajame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus. Išsako samprotavimus apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą,

Džiaugiasi eidamas į muzikines veiklas, noriai dainuoja, šoka, vaidina. Nori gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja į skirtingo pobūdžio, kontrastingus muzikinius, meno kūrinius, aplinką. Pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainą, eilėraštį, pasaką, šokį, vaidinimą, knygų iliustracijas, gamtos, aplinkos reiškinius, pastebi, apibūdina kai kurias detales. Piešia labiausiai išiminius šokio, vaidinimo personažus. Įsijaučia į piešimo procesą, emocingai komentuoja, reaguoja į kitų nuomonę.

Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, daile. Prašo kartoti patikusius kūrinius, dainas, ratelius. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį. Nusako savo potyrius dainuojant, šokant, vaidinant, piešiant. Pastebi kai kuriuos kūrybinio proceso ypatumus: veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvą, veiksmus. Mėgdžioja pasakų, vaidinimų veikėjų balsų intonacijas, pakartoja savo žaidimuose. Dalyvauja edukacinėse veiklose, paaiškina kūrybos procesą. Gėrasi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Trumpai grožisi gamta, sutelkia dėmesį, pastebi spalvų, formų, garsų įvairovę. Dalijasi įspūdžiais po koncertų, renginių, parodų.

Stengiasi kuo gražiau šokti, dainuoti, groti, deklamuoti, vaidinti, piešti. Apibūdina, palygina patikusią, ar nepatikusią muziką, šokį, dailės darbą, vaidinimą. Pasakoja ką sukūrė, kaip dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė. Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo siužetą, vaizduojamus įvykius, veikėjus, jų nuotaiką, kilusius vaizdinius, potyrius. Ilgai sutelkia dėmesį, seka sudominusi filmą, spektaklį. Emociškai išgyvena: užsimerkia, linguoja, patys vaizduoja, įsijaučia, pasakoja, kartoja vaidinimų frazes, veikėjų intonacijas, užjaučia, reiškia norą padėti veikėjams. Gėrasi savo kūryba, užrašo vardą, rodo, eksponuoja kitiems. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius, pasako kas gražu. Reiškia nuomonę apie grupės aplinką, švarą, tvarką, pats tvarko, puošia. Piktinasi netinkamu elgesiu, išsako pastabas. Mėgdžioja gražaus elgesio pavyzdžius, kritiškai vertina savo ir kitų išvaizdą: aprangą, šukuoseną. Sako komplimentus. Vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, reiškia savo nuomonę, argumentuoja, kodėl gražu, pastebi nepavykusi kūrinių atlikimą

<p>vaizduojamų įvykių kaitą, veikėjams būdingus bruožus, kilsius vaizdinius, potyrius. Pastebi, kas gražu, ir stengiasi tai panaudoti savo meninėje raiškoje. Pasakoja, aiškina, ką pats sukūrė, kaip kūrė. Pasako, kurių kūrinių malonu klausyti ir žiūrėti, o kurių nesinori klausyti, nemalonu žiūrėti. Reiškia savo nuomonę, kodėl gražu. Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis, sumanymais, geranoriškai juos komentuoja</p>	
<p>Priemonės: ritminiai muzikos instrumentai: būgnai, varpeliai, barškučiai, lazdelės, metaliniai, mediniai šaukštai, terkšlės, lietaus lazdos, metalinės lėkštės, akmenukai, pagaliukai, trikampiai ir kt., melodiniai muzikos instrumentai: dūdelės, molinukai, metalofonai, ksilofonai, pianinas, kanklės, ir kt., instrumentai iš gamtinės medžiagos, plastikinės dėžutės, kibirėliai, indeliai, spalvotos skarelės, kaspiniai, parašutas, spalvoti pieštukai, flomasteriai, guašas, akvarelė, vaškinės kreidelės, plastilinas, modelinas, molis, lentelės, gamtinė medžiaga, klijavimo priemonės, žirklys, stalo teatras, karūnelės, širma, vaidybos atributika, molbertai, įvairūs žaislai siužetiniams vaidmeniniams žaidimams, žurnalų iškarpos, knygos, konstruktoriai, statybinė medžiaga, plakatai, buities daiktai, mikrofonai, DVD, CD, šviesos stalai, multimedija, kompiuteris</p>	
<p>Metodai: žaidimas, vaizdinis-girdimasis, vaizdinis-kontrastinis, vaizdinis-regimasis (muzikos klausymui, muzikos instrumentų demonstravimui), žodinis, praktinis, stebėjimas, eksperimentavimas, tyrinėjimas, imitavimas, lyginimas, analizavimas, bandymas</p>	
<p>Formos: muzikinės, meninės, edukacinės veiklos, savarankiškas muzikavimas, vakaronės, rytmečiai, kūrybinės dirbtuvės, koncertai, pramogos, šventės, renginiai, parodos, akcijos, konkursai, festivaliai, projektai</p>	
<p>18.14. Iniciatyvumas ir atkaklumas</p>	
<p>Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais</p>	
<p>Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais</p>	
<p>Numatomi pasiekimai</p>	<p>Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)</p>
<p>1–3 metai</p>	
<p>1-asis žingsnis. Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškdamas, duodamas žaislą kitam skatina su juo žaisti; išreiškdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.</p> <p>2-asis žingsnis. Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Veiksmiais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie</p>	<p>Turi mėgstamus žaislus. Žaidžiant žaidinimą, gestais parodo, kad nori jį pakartoti. Laikydamasis sienos nueina prie žybsinčių, skambančių, spalvotų kubelių. Per pusę grupės nuropoja prie kamuoliuko. Tiesia kamuoliuką auklėtoji. Žaidžiant žaidinimus „Bėga, bėga pelytė“ ar kt., ploja katutes, prašo pakartoti.</p> <p>Žaidžia šalia bendraamžio. Imituoja matytus veiksmus, bando kelis kartus atlikti tą patį veiksmą. Stebi atskirus suaugusiojo veiksmus, procesą, mėgdžioja.</p>

<p>dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.</p> <p>3-iasis žingsnis. Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“</p>	<p>Sudėlioja visas formeles į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Deda dėlionę nepaisydamas šalia keliamo vaikų triukšmo. Ilgai tyrinėja naują žaislą. Ilgam susitelkia bandydamas užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėliones, konstruoja. Sukasi ratu</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Kviečiant, sudominant išitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.</p> <p>5-asis žingsnis. Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.</p> <p>6-asis žingsnis. Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui išitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam išitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.</p> <p>7-asis žingsnis. Nusiteikęs pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegzti naują draugystę, naują kontaktą su suaugusiais. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam išitraukia, ją plėtoja. Nuo pradžios iki pabaigos gali atlikti ir nepatrauklią veiklą. Palankiai priima iššūkius, bando pats įveikti kliūtis. Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais</p>	<p>Rodo iniciatyvą vadovauti arba vadovauja sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus. Savo iniciatyva atlieka nesudėtingus darbus: išplauna teptukus, plauna žaislus ir pan., padeda kitam – ką nors paduoda, paaiškina ar pagelbsti.</p> <p>Sugalvoja žaidimą ir ilgai, turiningai jį plėtoja. Auklėtoju pasiūlius veiklą, renkasi, kaip ją įgyvendinti (pvz., kokiomis dailės priemonėmis nupiešti portretą).</p> <p>Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Visą savaitę žaidžia žaidimą apie geručius ir blogiukus. Pabaigia pradėtus darbus, padeda vienas kitam įveikti problemas. Atlieka kruopštumo, susikaupimo reikalaujančius darbus, pvz., įveria siūlą, įsiuva sagą, prisuka veržlę ir pan.</p>

<p>Ugdymo formos, būdai, metodai: praktinė užduotis, meninė veikla, žaidimai smulkiąjai motorikai, eksperimentas, bandymas, edukacinė veikla, ugdymasis naudojant informacines technologijas ir kiti metodai.</p> <p>Priemonės: kompiuteris, svorio, ilgio, tūrio bei laiko matavimo prietaisai, šviesos stalas, didaktiniai žaislai-gyvūnai, konstruktoriai, statybinė medžiaga, žaidimai, dėlionės, gamtinė medžiaga, darbo įrankiai, strateginiai ir kt. stalo žaidimai</p>	
18.15. Tyrinėjimas	
Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja	
Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais, garsais).</p> <p>2-asis žingsnis. Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.</p> <p>3-iasis žingsnis. Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta</p>	<p>Siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūrinėja. Vaikai juda, kartoja judesius, praktikuoja.</p> <p>Tyrinėja viską, kas yra aplinkui, ima, judina, liečia, stebi, klauso, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais. Kartoja tą patį žaidimą, klausosi dar kartą skaitomo kūrinėlio, žiūri filmuką ar paveikslėlį.</p> <p>Skaičiuoja, dėlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę. Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).</p> <p>5-asis žingsnis. Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.</p> <p>6-asis žingsnis. Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai,</p>	<p>Bando panaudoti žaidimui artimiausios aplinkos įvairius daiktus, išradingai juos panaudoja. Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, padeda suaugusiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus.</p> <p>Apibūdina daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešia ar konstruoja išvaizduojamus daiktus. Suskaičiuoja, prognozuoja, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldinių imti, kad visi gautų po lygiai. Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus. Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna.</p> <p>Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje. Atlieka nesudėtingus</p>

kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų. Palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.

7-asis žingsnis. Domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais (stebėjimais, bandymais). Siūlo idėjas, ką norėtų tyrinėti, išbandyti, pasirenka tai, kas labiausiai domina. Suaugusiojo padedamas numato, ką reikės atlikti, pasiūlo, kokias priemones ir kaip galima panaudoti tyrinėjant, stebi ar bando, aptaria ir daro išvadas. Tai, ką sužinojo tyrinėdamas, susieja su tuo, ką jau žinojo, išsako savo abejones ir ką dar norėtų sužinoti. Suaugusiojo padedamas atlieka paprastus artimiausios socialinės aplinkos, žmonių gyvenimo, darbo, kūrybos tyrinėjimus (stebi, klausia, nupiešia, nufotografuoja, ieško informacijos įvairiuose šaltiniuose). Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuterį, mobilųjį telefoną, fotoaparataus ir kt.). Tyrinėja susidomėjęs, atidžiai, stengiasi viską pastebėti. Samprotauja apie pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palygina, kritiškai vertina. Atskiria dalis nuo visumos, sujungia dalis į visumą, sudaro sekas, grupuoja, klasifikuoja. Projektuoja, modeliuoja. Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, pristato kitiems. Baigęs tyrinėjimą, aptaria, kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip. Stebėdamas ar vykdydamas bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių. Paaiškina, kad gamtą ar socialinę aplinką tyrinėti reikia atsargiai,

bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus). Aplinką tyrinėja pasitelkdamis pagrindines jusles (skonio, regos, uoslės, lytėjimo ir klausos) bei priemones. Tyrinėjimų, bandymų informaciją, stebimo objekto pasikeitimus fiksuoja lentelėje. Klausosi, komentuoja informacinius tekstus, garso įrašus, stebimą vaizdą ir video medžiagą apie praeitį, kitas šalis. Domisi prietaisų veikimu, aktyviai klausinėja. Stebėdamas aplinką, įvardina akivaizdžius daiktus, gyvūnus, augalų grupių panašumus ir skirtumus, juos aptaria, tikslingai grupuoja ir klasifikuoja. Tyrinėja, lygina, apibūdina artimųjų fotografijas, įvardina panašumus ir skirtumus

neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje (neragauti nepažįstamų vaisių, uogų, neimti į rankas vabzdžių ir t. t.), buityje, gatvėje	
18.16. Problemų sprendimas	
Vertybinių nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti	
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilsius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Pakartoja nepasisekusį veiksma, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.</p> <p>2-asis žingsnis. Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūtis, meta veiklą arba laukia pagalbos.</p> <p>3-iasis žingsnis. Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūtis, prašo pagalbos arba meta veiklą</p>	<p>Bando kelis kartus atlikti veiksma.</p> <p>Radęs daiktą, paima į rankas ir žinomu būdu veikia su juo. Stebi suaugusiojo veiksmus, po to kartoja pats. Kai pavyksta, džiaugsma išreiškia emocijomis (pvz., atsukti buteliuko kamštelį). Bando sudėti daiktus į jiems skirtą vietą.</p> <p>Kelis kartus iš eilės bando atlikti tą patį veiksma</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.</p> <p>5-asis žingsnis. Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.</p> <p>6-asis žingsnis. Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando</p>	<p>Bando žinomais būdais įveikti kliūtį kol pavyksta arba sugalvoja kitaip. Įgytas žinias ir gebėjimus mėgina pritaikyti kitoje veikloje.</p> <p>Imasi sudėtingos veiklos, drąsiai bando, eksperimentuoja, nepavykus pradeda iš naujo arba tariasi su bendraamžiais. Bando įveikti sunkumus. Mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Aiškinasi kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes.</p> <p>Laikosi ir kitiems primena žaidimo taisykles. Kalba, įvardina kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors netinkamai elgiasi. Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas. Atlieka darbus pagal bendraamžio pavyzdžius</p>

<p>kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.</p> <p>7-asis žingsnis. Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai, nusiteikęs juos įveikti. Ieškodamas, kaip susidoroti su sudėtinga veikla, kliūtimi ar problema, samprotauja apie sprendimus, jų pasekmes, pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų. Tariausi su kitais, drauge ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą. Supranta ir pasako, ar problemą gali įveikti pats kartu su kitais vaikais, ar būtina suaugusiojo pagalba</p>	
<p>Ugdymo formos, būdai, metodai: išvyka, praktinė užduotis, meninė veikla, žaidimai smulkiajai motorikai, tyrinėjimas, eksperimentas, bandymas, ugdymasis naudojant informacines technologijas, didaktinis, siužetinis, statybinis ar kt. žaidimas ir kiti metodai.</p> <p>Priemonės: skaitmeninės technologijos, šviesos stalas, svorio, ilgio, tūrio bei laiko matavimo prietaisai, didaktiniai žaislai-gyvūnai, konstruktoriai, statybinė medžiaga, gamtinė medžiaga, darbo įrankiai, indai ir priemonės eksperimentams, dailės priemonės, priemonės smulkiajai motorikai lavinti</p>	
18.17. Kūrybiškumas	
Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą	
Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.</p> <p>2-asis žingsnis. Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.</p> <p>3-iasis žingsnis. Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Išivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka išivaizduojamus simbolinius veiksmus</p>	<p>Pastebi ir (veido išraiška, kūno kalba, balsu) reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę (naujus daiktus, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius). Domisi savo kūnu, atranda vis ką nors naujo.</p> <p>Tyrinėja visus daiktus patekusius į rankas: ridena, barškina, krato žaislus, daiktus. Ardo, domisi kas jų viduje. Judesiais, veido išraiška reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus. Skanauja, liečia paviršių, apžiūri, mēto, tyrinēdamas naujų objektų savybes, dydžius, formas.</p> <p>Ima, krausto, bando tyrinēdamas aplinką. Veikia bandymų ir klaidų keliu, atranda nauja. Domisi nematytais daiktais, reiškiniais, aptinka neįprastas daiktų savybes. Išbando naujus potyrius taškydamasis balose, volioldamasis sniege. Kuria naujus objektus dėliodamas kaladėles, lego. Atranda namų reikmenų (šaukštų, puodų, kočėlių ir kt.), maisto produktų (kruopų, miltų ir kt.) gamtos dovanų (gilių, kaštonų, kankorėžių ir kt.) naudojimo galimybes, sukuria iš jų netikėtus, naujus produktus. Klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes. Užduoda klausimus, pasakoja apie juos</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Įžvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas,</p>	<p>Naudoja įprastus daiktus pagal kitą paskirtį. Sukuria naujus objektus derindamas įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus, išbando ir jungia įvairią veiklą.</p>

judėdamas, kurdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.

5-asis žingsnis. Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.

6-asis žingsnis. Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.

7-asis žingsnis. Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. Išvelgia dar neišbandytas veiklos, saviraiškos galimybes, kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto. Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, remiasi vidine nuojauta, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus. Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų, neįprastų medžiagų, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Nebijo daryti kitaip, būti kitoks, drąsiai, savitai eksperimentuoja

Persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtus personažus. Pasakoja apie save, šeimą prikurdamas nebūtų įvykių. Pasitelkia vaizduotę žaisdamas, pasakodamas, judėdamas. Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nemaišė ir žiūri, kas išeis, improvizuoja, kuria fantastines istorijas.

Aiškinasi, klausinėja apie jam rūpimus, nežinomus dalykus. Aiškina kitiems tai, kas pačiam buvo neaišku. Originaliai atsako į klausimus. Siūlo idėjas, fantazuoja. Tyrinėja, eksperimentuoja. Siūlo neįprastus sprendimų būdus, įvairius variantus. Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti. Išradingai ir kūrybiškai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Realybę verčia nauja tikrove, atkartoja ir interpretuoja savo veikloje - vaidindamas, piešdamas, fantazuodamas, kurdamas istorijas. Kuria naujus žodžių, garsų, spalvų, judesių, istorijų derinius. Kūrybiškai naudoja įprastus daiktus savo veiklai. Vaidmenų žaidimuose pasirenka įvairių jam žinomų profesijų atstovų vaidmenis. Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu.

Diskutuoja, svarsto, aptaria kilusias idėjas, temas, užduotis. Kelia klausimus, pastebi trūkstamą informaciją. Plečia patirtį naudodamasis knygomis, suaugusiais. Eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip. Domisi, atsako į neįprastus klausimus. Naudojasi anksčiau išbandyta medžiaga ją perkurdamas. Ieško būdų neįprastoms, netikėtoms idėjoms įgyvendinti. Bando nuspėti įvykius pagal tai ką pastebi. Žinomas istorijas pakeičia naujais herojais, veikėjais. Bando atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato

Priemonės: ritminiai muzikos instrumentai: būgnai, varpeliai, barškučiai, lazdelės, metaliniai, mediniai šaukštai, terkšlės, lietaus lazdos, metalinės lėkštės, akmenukai, pagaliukai, trikampiai ir kt., melodiniai muzikos instrumentai: dūdelės, molinukai, metalofonai, ksilofonai, pianinas, kanklės, ir kt., instrumentai iš gamtinės medžiagos, plastikinės dėžutės, kibirėliai, indeliai, spalvotos skarelės, kaspiniai, parašutas, spalvoti pieštukai, flomasteriai, guašas, akvarelė, vaškinės kreidelės, plastilinas, modelinas, molis, lentelės, stekas, gamtinė medžiaga, klijavimo priemonės, žirklės, stalo teatras, karūnelės, širma, vaidybos atributika, molbertai, įvairūs žaislai siužetiniams vaidmeniniams žaidimams, žurnalų iškarpos, knygos, konstruktoriai, statybinė medžiaga, plakatai, buities

daiktai, mikrofonai, DVD, CD, šviesos stalai, multimedija, kompiuteris	
Metodai: žaidimas, vaizdinis-girdimasis, vaizdinis-kontrastinis, vaizdinis-regimasis (muzikos klausymui, muzikos instrumentų demonstravimui), žodinis, praktinis, stebėjimas, eksperimentavimas, tyrinėjimas, imitavimas, lyginimas, analizavimas, bandymas ir kiti metodai	
Formos: muzikinės, meninės, edukacinės veiklos, savarankiškas muzikavimas, vakaronės, rytmečiai, kūrybinės dirbtuvės, koncertai, pramogos, šventės, renginiai, parodos, akcijos, konkursai, festivaliai, projektai	
18.18. Mokėjimas mokytis	
Vertybinių nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko	
Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprenddamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą	
Numatomi pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.</p> <p>2-asis žingsnis. Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.</p> <p>3-iasis žingsnis. Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ką išmoko</p>	<p>Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena. Žiūrėdamas į besišypsančio suaugusiojo veidą ir pats pradeda šypsotis. Stebi ir kartoja garsus, judesius. Žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką, barškina, daužo.</p> <p>Juda spontaniškai ir turėdamas tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkęs dėmesį, tačiau lengvai pereina prie kitos veiklos. Kelis kartus iš eilės žiūri, klausosi to paties, pvz., skaitomos pasakos, dainos ar filmuko. Pastebėjęs suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, pats bando daryti taip pat. Klausia: „Kas čia?“ „Kur?“, prašo parodyti.</p> <p>Daug kartų kartoja veiksmą. Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando, pvz., pastato bokštą iš kaladėlių, jį sugriauna ir žiūri, kas įvyksta. Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu parduotuvę ar daktarą, mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartų, sugalvoja naujų veikėjų, veiksmų. Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Pasako, parodo, ką nori išmokti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.</p> <p>5-asis žingsnis. Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...</p>	<p>Žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus. Dėlioja dėlionės, stato namus, bokštus, konstruoja, išardo, sugriauna ir stebi, kas atsitiko. Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti.</p> <p>Pasako, ko nori išmokti, pvz., nupiešti žmogų, gyvūną, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka nupiešti katės, nes išeina panaši į žmogų. Įsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupuodami daiktus. Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys</p>

6-asis žingsnis. Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.

7-asis žingsnis. Samprotauja apie mokymąsi mokykloje, išsako savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę. Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato, kaip jų sieks, samprotauja apie tai, kaip pavyko. Kalba apie tai, kad daug sužinoti ir daug ko išmokti apie žmones, daiktus, gamtą galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos ir knygų, enciklopedijų, interneto, TV ir kt. Savarankiškai susiranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus, suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusiųjų pagalbos. Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokytis kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti. Mokosi iš kitų. Apmąsto ir samprotauja, ko mokėsi, ką išmoko, ko dar norėtų išmokti

toliau. Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą, pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnį, jeigu gatvę pereis ne per perėją.

Pasako, kad nori išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką. Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų. Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, klausosi skaitomų knygų, mielai jas varto, suranda atsakymus į iškilusius klausimus. Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiuosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti

Ugdymo formos, būdai, metodai: stebėjimas, pokalbis, diskusija, meninė veikla, žaidimai, ugdomoji veikla, tyrinėjimas, eksperimentas, bandymas, ugdymasis naudojant informacines technologijas ir kt. metodai.

Priemonės: skaitmeninės technologijos, šviesos stalas, įvairūs matavimo prietaisai, didaktiniai žaislai-gyvūnai, konstruktoriai, statybinė medžiaga, gamtinė medžiaga, lauko darbo įrankiai, didinamieji stiklai, mikroskopas, vabzdžių stebėjimo priemonė, indai ir priemonės eksperimentams, dailės priemonės, priemonės smulkiajai motorikai lavinti, natūrali gamtinė aplinka ir kt.

V SKYRIUS UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

19. Įgyvendinant programos uždavinius, vaiko ugdymosi pasiekimai vertinami nuolat, apibendrinami 2 kartus per metus (rudenį ir pavasarį) pagal įstaigoje parengtą vaikų pažangos ir pasiekimų vertinimo tvarkos aprašą:

19.1. vaikų pasiekimai fiksuojami bet kuriuo metu, kai pedagogas pastebi naujai atsiradusį ar patobulėjusį vaiko gebėjimą;

19.2. ugdymosi pasiekimų vertinimo metodai: stebėjimas, pokalbis, vaiko veiklos ir kūrybos darbų analizė, vaiko elgesio faktų analizė, situacijų aprašymas, garso, vaizdo dienoraščiai, pedagogo užrašai, vaiko ugdymosi pasiekimų įsivertinimas ir kt.;

19.3. rengiamas vaiko pasiekimų vertinimo aplankas, kuriame kaupiami vaiko veiklos pavyzdžiai, iliustruojantys vaiko pažangą bei pastangas, suteikiantys suprantamą informaciją apie vaiko pasiekimus visiems ugdymosi proceso dalyviams: vaiko aprašai, kūrybinių darbų pavyzdžiai, vaiko klausimai, pasakojimai, samprotavimai, žodinė kūryba, išsakytos idėjos, vaiko rašytinės kalbos pavyzdžiai, nuotraukos, įvairios vaiko veiklos stebėjimo užrašai, pedagogo refleksija apie vaiko pasiekimų lygį, daromą pažangą ir ugdymosi perspektyvą, tėvų (globėjų) mintys apie vaiką, draugų vertinimai ir kt.;

19.4. vaikų pasiekimų aprašas rengiamas 2 kartus per metus: spalio ir gegužės mėnesiais. Spalio mėn. bendradarbiaujant su tėvais (globėjais), meninio ugdymo mokytoju bei neformaliojo ugdymo pedagogu (-ais) po pasiekimų vertinimo išskiriamos stipriosios pasiekimų sritys, numatomos tolesnio ugdymosi gairės. Gegužės mėn.– refleksija apie vaiko pažangą;

19.5. tarpinis vaiko pasiekimų vertinimas atliekamas pagal poreikį.

20. Vertinant vaiko pasiekimus laikomasi vertinimo etikos reikalavimų, objektyvumo ir humaniškumo, konfidencialumo bei pozityvumo principų.

21. Siekiant darnos ir vieningumo tarp ugdymosi namuose ir įstaigoje, vaikų tėvams (globėjams) informacija apie vaikų pasiekimus teikiama nuolat, individualiai pagal poreikį:

21.1. tėvai (globėjai) apie vaiko ugdymosi pasiekimus ir pažangą informuojami susitarus su jais dėl informacijos pateikimo formų bei dažnumo (pvz., kas mėnesį, kas pusmetį ar kt.) arba pagal poreikį (pastebėjus naujus vaiko gebėjimus, atsižvelgus į tėvų (globėjų) pageidavimus ir kt.);

21.2. išsami informacija apie vaiko pasiekimus ir pažangą tėvams (globėjams) teikiama mokslo metų pradžioje (spalio mėn.) bei mokslo metų pabaigoje (gegužės mėn.);

21.3. tėvų (globėjų) informavimo formos – susirinkimai, individualūs susitikimai, elektroninis paštas, žinutės, pokalbiai telefonu, padėkos, laiškai, lankstinukai, atmintinės, skrajutės, tėvų (globėjų) dalyvavimas ugdymo procese, dalyvavimas įvairaus pobūdžio renginiuose, grupės tėvų (globėjų) ir ugdytojų uždaros grupės sukūrimas socialiniuose tinkluose ir kt.

22. Rugsėjo–spalio bei gegužės mėn. rengiama bendra grupės vaikų pasiekimų vertinimo lentelė, išskiriamos stipriosios ir tobulintinos pasiekimų sritys. Numatomi grupės prioritetai, į kuriuos atsižvelgiant rengiami į ugdymosi rezultatus orientuoti trumpalaikiai (savaitės) planai.

23. Įstaigoje atliekama vaikų pasiekimų ir pažangos vertinimo rezultatų analizė, išskiriamos stipriosios ir tobulintinos pasiekimų sritys, numatomos priemonės ugdymosi kokybės gerinimui.

24. Vaiko pasiekimo rezultatų panaudojimas:

24.1. ugdymo proceso planavimui ir koregavimui;

24.2. ugdymo individualizavimui, vaiko raidos tobulinimui;

24.3. pedagogo kompetencijų tobulinimui;

24.4. vidiniam įstaigos veiklos įsivertinimui, vertinant vaikų ugdymo(si) pasiekimų sritį.

SUDERINTA

Klaipėdos lopšelio-darželio „Želmenėlis“ mokytojų tarybos
posėdžio 2017 m. gruodžio 28 d. protokoliniu nutarimu
(protokolas Nr. V4-2)

NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Adaškevičienė A. Judėjimo džiaugsmas. Lietuvos ikimokyklinukų fizinio aktyvumo optimizavimo programa. 1996.
2. Ankstyvojo ugdymo vadovas/Monkevičienė O. (Sud.). Vilnius: Minklės leidyba, 2001.
3. Artyn vaiko (2 dalys). Vilnius: Polilogas, 1997; 1998.
4. Aukime sveiki, stiprūs, saugūs. Individuali vaikų sveikatos stiprinimo ir fizinio ugdymo programa. Klaipėda: lopšelis-darželis „Žuvėdra“, 2001.
5. Blank-Mathieu M., Kuo skiriasi mergaitės ir berniukai. Kaunas: Šviesa, 2003.
6. Boyd D., Bee H., Augantis vaikas, 2010.
7. Bulotaitė L., Gudžinskienė V., Mockevičienė O., Jakučiūnienė D. Gyvenimo įgūdžių ugdymas. Vilnius: ŠCA, 2004.
8. Coughlin, Pamela A. Į vaiką orientuotų grupių kūrimas. Vilnius: Lietus, 1997.
9. East V., Evans L. Vienu žvilgsniu: praktinis vaiko specialiųjų poreikių tenkinimo vadovas. Vilnius: Tyto alba, 2008.
10. Etninės kultūros ugdymo metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams, 2011.
Prieiga internetu: <http://www.upc.smm.lt/ugdymas/ikimokyklinis/mediaga.php>
11. Giedrienė R. Specifiniai mokymosi sutrikimai ir vaiko socializacija. Vilnius: VPU leidykla, 2011.
12. Hallahan D., Kauffman J. M. Ypatingieji mokiniai: specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius: Alma littera, 2003.
13. Hansen, Kirsten A. Ugdymas ir demokratijos kultūra: ikimokyklinis amžius. Vilnius: Lietus, 1997.
14. „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas“ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras (2014).
15. „Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos“ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras (2015).
16. „Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas“ - Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. ISAK-627.
17. Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trejų metų. Vilnius: Lietus, 2001.
18. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983.
19. Lietuvos Respublikos seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“.
Prieiga internetu:
<https://www.etar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>.
20. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas (Žin., 1998, Nr. 115-3228).
21. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas.
Prieiga internetu:
http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/Lietuvos%20Respublikos%20svietimo%20istatymas.pdf.
22. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymas Nr. V-1009 (redakcija) „Dėl ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo“.
23. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. V-1795 „Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
Prieiga internetu:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=408141&p_query=&p_tr2=.
24. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2006.

25. Metodinės rekomendacijos dėl ikimokyklinio ugdymo organizavimo formų įvairovės. 2013. Prieiga internete: <http://www.ikimokyklinis.lt/uploads/files/dir758/>
 26. Monkevičienė O. Užsienio valstybių ikimokyklinio ugdymo programų modeliai. Vėrinėlis. Knyga auklėtojais. II dalis. Vilnius: Leidybos centras, 1995, p. 6–9.
 27. Monkevičienė O. Naujojo ugdymo turinio bei kūrybinio jo įgyvendinimo būdų psichologinės – pedagoginės ištakos. Vėrinėlis. Knyga auklėtojais. I dalis. Vilnius: Leidybos centras, p. 78–82.
 28. Monkevičienė O., Palačionienė L. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymo ir žalingų įpročių prevencijos programa. Vilnius: Visuomenės sveikatos ugdymo centras, 2003.
 29. Narkevičienė B., Gabūs vaikai: iššūkiai ir galimybės, 2007.
 30. Piliuvienė A., Dailidienė N., Jakučiūnienė D. ir kt. Ikimokyklinio amžiaus vaikų saugios gyvensenos įgūdžių ugdymo programa. Vilnius: Leidybos centras, 1997.
 31. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2014.
 32. Rauckis J., Drungilienė D. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa. Vilnius, 2003.
 33. Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2003.
 34. Vaiko teisių konvencija.
 35. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. 2013. Prieiga internetu: <http://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?dokumentId>
 36. Žukauskienė R., Raidos psichologija, Vilnius, 2007.
-